

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ, ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ
Φορμίωνος 83, Καισαριανή, τ.κ. 161 21. Τηλ. 210-7224123 fax.: 210-7223584
(Internet) <http://www.imkby.gr> - (e-mail) info@imkby.gr

Άριθμ. Πρωτ. Φ.1/3/97

Έν Καισαριανῇ τῇ 21ῃ Φεβρουαρίου 2022

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 2 5 6η

Πρός

τούς Πανοσι(ολογι)ωτάτους καί Αίδεσιμ(ολογι)ωτάτους

Πρεσβυτέρους

τούς Ἱεροκήρυκες καί τούς Ἐφημερίους

τούς Ἱερολογιωτάτους Διακόνους

καί τίς Ὅσιώτατες Μοναχές

τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεώς μας.

Ἀγαπητοί Πατέρες καί Ἀδελφοί

Χαίρετε ἐν Κυρίῳ

1821

Ύπόθεση πίστεως καί Ἐθνικῆς Αὐτογνωσίας

Στήν παροῦσα Ἐγκύκλιό μας θά βρεῖτε κάποιες σκέψεις μου γιά τήν ἐπανάσταση τῶν Ἑλλήνων τοῦ 1821 κατά τῆς Τουρκοκρατίας γιά Ἐθνική καί θρησκευτική ἐλευθερία.

Ἡ ἰδιαιτερότητα τῆς Ἐπανάστασης τῶν Ἑλλήνων

Τό 1821 ξέσπασε ἡ Ἑλληνική Ἐπανάσταση ἐναντίον τῶν Τούρκων, σκοπὸς τῆς ὁποίας ἦταν ἡ ἀποτίναξη τοῦ μουσουλμανικοῦ ζυγοῦ καὶ ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Ἡ Ἐπανάσταση εἶχε προετοιμαστεῖ ἀπὸ μία σειρά Ἑλληνικῶν ἐξεγέρσεων τοῦ παρελθόντος, οἱ ὁποῖες ἄρχισαν λίγο μετὰ τὴν πτώση τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453), καὶ ἀποτέλεσε τὴν ἄμεση συνέπεια αὐτῶν τῶν κινητοποιήσεων. Ἡ ἰδιαιτερότητα τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 συνίστατο στὸ ὅτι ἀπέκτησε μαζικό, παλλαϊκὸ χαρακτήρα, διέθετε καλὴ ὀργάνωση καὶ διεξαγόταν στὴ βάση ἐνὸς προκαθορισμένου σχεδίου. Τὸ βασικὸ κίνητρο αὐτῆς τῆς ἐπαναστάσεως, ὅπως καὶ ὅλων τῶν προηγούμενων, ἦταν ἡ ἀποτίναξη τοῦ ἀβάστακτου τουρκικοῦ ζυγοῦ, ὁ ὁποῖος κατέστρεφε τὶς ρίζες τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας τῶν Ἑλλήνων καὶ κατέλυε τὰ ἱερὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, τῆς οἰκογένειας, τῆς κοινωνίας, τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἀσφυκτιοῦσε στὴ μουσουλμανικὴ ἀτμόσφαιρα, ἡ ἀξιοπρέπειά του

είχε καταρρακωθεί, ή ζωή του είχε καταστραφεί, οί έθνικές του ιδιαιτερότητες καταπνίγηκαν και παραμορφώθηκαν. Έπρεπε νά άνευρεθεί μία διέξοδος, χρειαζόταν ή άναζωογόνηση τοῦ οργανισμοῦ τοῦ Έλληνισμοῦ, νά τοῦ έμφυσηθεί ή έλευθερία, οί άρχές τής κοινωνικῆς και έθνικῆς του άξιοπρέπειας, νά διαφωτιστεῖ με τὸ άληθινὸ άγιο φῶς (Αδαμαντίου Κοραῆ, Έπιστολαί, Έν Αθήναις τύποις Αδελφῶν Περρῆ, 1885, τ. Γ΄, σ. 524) «ὦ δύστυχη Ελλάδα!», έγγραφε τὸ 1819 ὁ Αδαμάντιος Κοραῆς στὸν Ἰάκωβο Ρῶτα. *«Μέχρι σήμερα φωνάζαμε κλαίοντας: μετὰ ἀπὸ τέτοια εὐτυχία τόση δυστυχία! Ὅμως μὴ θλίβεσαι, σύντομα τὰ παιδιὰ σου πάλι θὰ ἀναφωνοῦν: “Μετὰ ἀπὸ τόσο μεγάλη δυστυχία...τέτοια εὐτυχία!”»* (Αὐτόθι, 110). Ὁ Τουρκικὸς ζυγὸς κατέστρεψε τὸν Ἑλληνικὸ λαὸ και τὸν προσέβαλε με μία κακὴ ασθένεια, ὅμως ή καταστροφή δέν ἦταν ὀλοκληρωτική: *«Ἡ έλευθερία μποροῦσε πάλι νά τὸν ἀναστήσει σὲ μία ζωή συνετὴ και καρποφόρα»* (Αὐτόθι, σ. 130), Ὅμως, πρῶτα ἀπὸ ὅλα, οί Ἕλληνες ἔπρεπε νά δεχτοῦν, θὰ λέγαμε, ἓνα δεύτερο βάπτισμα, με τὴν ὑποχρέωση νά ἀπαρνηθοῦν, ὅπως στό Μυστήριό τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Βαπτίσματος τὸν Σατανὰ και ὅλα τὰ ἔργα του, δηλαδή τοὺς Τούρκους και τὴ διεφθαρμένη τους ἐπιρροή σὲ ὅλο τὸν ἐκκλησιαστικὸ και κοινωνικὸ βίό (Κοραῆς, ἐνθ' άνωτ. τ. Γ΄, σ. 204). Ἔτσι, ή ἐπανάσταση τῶν Ἑλλήνων ἦταν δίκαιη ὑπόθεση («Ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος ἦτο δικαιολόγη», έγγραφε ὁ Κοραῆς (Έπιστολαί, ἐνθ' άνωτ. τ. Γ΄, σ. 523). «Ἐμεῖς», έγγραφε γιὰ τὸν άγώνα ὁ Κοραῆς, *«δέν μιμούμαστε τοὺς φόνους και τὶς ληστεῖες τῶν τυράννων μας: Προφυλάσσουμε τὴ ζωή μας ἀπὸ τὶς δολοφονικὲς τοὺς ἐπιθέσεις, ἀνακτοῦμε τὶς περιουσίες μας, προσπαθοῦμε νά ταῖσουμε και νά ἐνδύσουμε τοὺς πεινασμένους και τοὺς ἀδελφούς μας και νά ἐπαναφέρουμε στὴ ζωή τοὺς θλιβομένους τῇ ψυχῇ. Ἐπιδιώκουμε νά ἀπελευθερώσουμε τὶς*

γυναῖκες καὶ τὶς κόρες μας ἀπὸ τὸν μισητὸ γάμο μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ τὰ μικρά μας παιδιὰ ἀπὸ τὴν καταστροφικὴ γι' αὐτὰ θρησκεία. Θέλουμε νὰ ἀπελευθερώσουμε τοὺς γέρους πατέρες μας ἀπὸ τὶς προσβολές, τόσο περισσότερο φρικτές, ὅσο λιγότερο εἶναι τὸ ὄφελος ποὺ ἀναμένουν ἀπὸ αὐτοὺς οἱ τύραννοί μας. Ὅλα αὐτὰ τὰ θαυμάσια καὶ τὰ καλὰ μπορούμε νὰ τὰ ἀπολαύσουμε μόνο μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς πατρίδας μας. Ὅμως μαζί μὲ αὐτὸ οἱ ἀδελφοί μας περιμένουν τὴν ἐκδίκησή μας, τὴν ὁποία δὲν ἀπορρίπτει καὶ ἡ ἀγία μας πίστη» (Αὐτόθι, σ. 865).

Τό '21 γιὰ τοὺς πατέρες μας ὑπῆρξε καὶ εἶναι πάντα ὁ ὁρισμὸς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς τιμῆς. Οἱ ἥρωες τοῦ '21 ἦσαν οἱ δάσκαλοι καὶ οἱ καθοδηγητές τους. Αὐτῶν τῶν ἡρώων ἦταν ὁ πόνος, ἡ θυσία, ὁ ἀγώνας. Καὶ καρπὸς τους, ἡ Ἐλευθερία. Ἀπαντῶντας ἔτσι καὶ στοὺς δῆθεν ἀντικειμενικοὺς κριτές καὶ ὑποκριτές, τοὺς χειριστές τῆς μισῆς ἀλήθειας, ποὺ ἀνέλαβαν ἐσχάτως ὅσο καὶ ἀναιδῶς νὰ μᾶς διδάξουν τὶς «ἀρετές» καὶ «καλοσύνες» τοῦ Νεοθωμανισμοῦ, ποὺ εὐρίσκεται σὲ μιά παράξενη καὶ κακόβουλη εὐθυγράμμιση μὲ τὸν Διαφωτισμό!

Τὰ προεπαναστατικά

1. Ἡ κατάσταση τῶν χριστιανῶν στὴν Ὁθωμανικὴ αὐτοκρατορία στὴν ἀρχὴ τοῦ 19οῦ αἰῶνος.

Τῇ 14ῃ Δεκεμβρίου 1818 κληθεὶς τὸ ὄνομα ἐπὶ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον ὁ Γρηγόριος Ε΄ ἀπὸ τοῦ ἀγίου Ὄρους, ἀφίκετο εἰς ΚΠολιν τῇ 14ῃ Ἰανουαρίου 1819 καὶ ἀνέλαβεν αὐθις τὴν διακυβέρνησιν τῆς Μεγάλης

τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, μέλλων νὰ ἐπισφραγίσῃ διὰ μαρτυρικοῦ αἵματος τὴν ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους δρᾶσιν.

Ὁ διαπρεπὴς λόγιος Κληρικός Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων στό ἔργο του: Λόγοι ἐκκλησιαστικοί, *Προτρεπτικός πρὸς Ἕλληνας*, Ἐν Βερολίνῳ 1833. σ. 244, 247-310, περιγράφει μέ ζωηρότητα τὴν κατάστασι μέσα στήν ὁποία ζοῦσαν οἱ Ἕλληνες καὶ ὅλοι οἱ ὑπόδουλοι Χριστιανοί. «Ἡ κατάστασις, ἐν ᾗ διετέλει τότε τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος ἦτο οἰκτρά. Πρὸς οὐδὲν ἕτερον κράτος τοῦ κόσμου εὗρισκον αὐτὸ ὅμοιον οἱ ξένοι παρατηρηταί, μετ' ἀγανακτήσεως περιγράφοντες τὴν ἀθλιότητα αὐτοῦ (*E. Rouqueville, Voyage en Grèce II, 231*). Ἀπὸ τῆς ΚΠόλεως μέχρι τῆς ἀπωτάτης τοῦ Εὐξείνου ἁκρας, ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς αἱ πόλεις τοῦ Ὄθωμανικοῦ κράτους προὔκालουν τὴν βδελυγμίαν ἔνεκα τῆς ἀκαθαρσίας αὐτῶν, τὰ δὲ χωρία αὐτοῦ ἦσαν φωλεαὶ ἐρημώσεως. Παντοῖαι ἐπιδημίαι καὶ συμφοραὶ ἐμάστιζον αὐτό, ἡ πανώλης, ἡ πυρκαϊά, ὁ λιμός. Παρὰ τὰς πύλας τῶν πόλεων ἴσταντο ἀγχόναι καὶ πύργοι κρανίων. Τὰς αὐλὰς τῶν σατραπῶν ἐκόσμουσαν κεφαλαὶ αἱματόφυρτοι, σκόλοπες καὶ βασανιστήρια. Εἰς τὰς ὁδοὺς ῥακένδυτοι μόνον περιεφέροντο. Ἐν ἐλλείψει πάσης ἀστυνομίας οὔτε ἀσφάλεια οὔτε τάξις ὑπῆρχεν, οὔτε ἡσυχία. Ἡμερότης ἡθῶν ἦτο ἄγνωστος ἐν ταῖς τουρκικαῖς χώραις. Ὁ ἔχων ὀλίγα χρήματα, ἔθαπτεν αὐτὰ ἐντὸς τῆς γῆς, ὁ ἔχων σκεύη πολύτιμα ἔκρυπτεν αὐτὰ ἐν τῷ γυναικωνίτῃ. Ἐκαστος ἔζη εὐτελεῶς ὅπως λάθῃ βιώσας. Αἱ ἐπὶ Σελήμ Γ' (24.12.1761-28.07.1808) γενόμεναι ἀπόπειραι μεταρρυθμίσεως τῆς διοικήσεως τοῦ κράτους καὶ τῆς βελτιώσεως τῆς θέσεως τῶν χριστιανῶν, οὐδὲν ἀπέδωκαν ἀποτέλεσμα καταργηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Μαχμούτ Β' (20.7.1785-01.07.1839) ἐσωτερικαὶ δὲ ἀνωμαλῖαι καὶ ἐξωτερικοὶ πόλεμοι συνετάρασσον ἀδιαλείπτως καὶ συνεκλόνιζον τὸ σεσαθρωμένον τουρκικὸν οἰκοδόμημα. Ἀλλ'

ἐπὶ πλέον ὁ τυφλὸς τῶν τούρκων φανατισμὸς καὶ ἡ βαρβαρότης καὶ ἡ ἀνήκουστος τυραννία ἀφόρητον καθίστων ἐν τῷ κράτει ἐκείνῳ τῆς ἀνομίας τὴν κατάστασιν τῶν χριστιανῶν.

Ταύτην δ' ἐπιφανέστατος κληρικός, ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, περιγράφων», οἱ Ἕλληνες, ἔλεγε, φονεύονται εἰς τὴν ἀγορὰν διότι ζητοῦσι τοῦ πωλουμένου πράγματος τὴν τιμὴν, φονεύονται εἰς τὰς οἰκίας, διότι ὑπερασπίζονται τῆς τιμῆς τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων των • φονεύονται εἰς τὰς ρύμας, διότι κατ' ἀπροσεξίαν δὲν παρεχώρησαν τὴν ὁδὸν εἰς τὸν ἀπαντῶντα τοῦρκον, καταβάντες ἀπὸ τοῦ λιθοστρώτου εἰς τὸ παρακείμενον πλήρες πάσης ἀκαθαρσίας αὐλάκιον. Φόνοι καθημερινοί, φόνοι νυκτερινοὶ εἶναι τὰ συνηθέστατα ἀκούσματα καὶ θεάματα εἰς τὰς πόλεις. Καὶ αὐτοὶ οἱ νυκτερινοὶ φύλακες, σβύνοντες τῶν ὁδοιτῶν τὰ φανάρια τοὺς γυμνώνουσι καὶ πολλάκις τοὺς ἀφήνουσι νεκροὺς εἰς τὰς πλατείας. Καὶ ἂν τοιοῦτοι εἶναι οἱ κίνδυνοι εἰς τὰς πόλεις ποίαν ἀσφάλειαν νὰ ἐλπίσῃ τις εἰς τὰ δάση καὶ τὰς δημοσίας ὁδούς; Ἐκεῖ διατρίβουσιν οἱ «κισσιτσίδες», οἱ «χαϊλαλίδες», οἱ «τσιπνίδες», οἱ «λιάπιδες», ἄλλα μυρία δυσώνυμα φῦλα βαρβάρων ληστῶν. Ἄγουσι καὶ φέρουσι τὸ πᾶν, συντροφεύοντες πολλάκις μετὰ τῶν πλησιοχώρων διοικητῶν. Ἀνδραποδίζουν χωρία, σκυλεύουσιν ἐμπόρων συνοδίας (κερβάνια), καταφονεύουσιν ἀδιακόπως τοὺς ὁδοιπόρους». Ἀληθῶς δὲ τοιαύτη ἦτο ἡ ἔλλειψις ἀσφαλείας ἐν τῷ κράτει ὥστε αὐτὴ ἡ ἐπίσημος Κυβέρνησις ἐν τοῖς ἐπισήμοις βερατίοις τοῖς διδομένοις εἰς τοὺς Πατριάρχας καὶ εἰς τοὺς Ἀρχιερεῖς ἀνέγραφε διάταξιν καθ' ἣν ἐπετρέπετο εἰς αὐτοὺς πρὸς ἄμυναν κατὰ τὰς ὁδοιπορίας νὰ μεταμφιέζωνται καὶ νὰ ἔχωσιν ἔνοπλον συνοδείαν. Εἰς τὴν φοβερὰν ἔλλειψιν πάσης ἀσφαλείας τῆς ζωῆς προσετίθετο ἡ ἔλλειψις πάσης κυβερνητικῆς μερίμνης περὶ τῆς υἱείας τῶν ὑπηκόων. Συνεχεῖς ἐπιδημικαὶ νόσοι κατέστρεφον μυριάδας ἀνθρώπων. Ἐν μόνῃ τῇ

ΚΠόλει κατὰ τὸ 1812 ἐκ πανώλους ἀπέθανον ἑκατοντάδες χιλιάδες κατοίκων ὧν 30.000 ἦσαν χριστιανοί, μετὰ ἓν ἔτος ἐκ τῆς αὐτῆς νόσου ἀπέθανον 40.000 ὧν 8.000 ἦσαν χριστιανοί. Διὰ δὲ τῆς πλεονεξίας, ἣτις ἐθεωρεῖτο «φυσικὸν νόσημα» τοῦ τούρκου, κατεστρέφετο πᾶσα διὰ τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐημερίας πρόοδος τῶν ὑπηκόων. Πολλοὶ Ἕλληνες, δι' ἓν καὶ μόνον ἔγκλημα, διότι ἦσαν πλούσιοι, κατεσῆποντο ἐν φυλακαῖς ἢ ἐδολοφονοῦντο ἢ ἀπεκεφαλίζοντο δημοσίᾳ. Περιφρονητῆς ὧν ὁ τοῦρκος τῆς ζωῆς τῶν ὑπηκόων περιεφρόνει καὶ τὴν τιμὴν αὐτῶν. Πᾶν εἶδος αἰσχρουργίας ἡδύνατο νὰ πράξῃ ἀτιμωρητί. Παρθένων φθοραὶ καὶ βιασμοὶ γυναικῶν καὶ παίδων αἰσχύναι, ἐνομίζοντο συνήθως τόλμης καὶ εὐφυΐας ἀποδείξεις παρὰ τοῖς τούρκοις. Ἀπερίγραπτα δεινὰ ἔπασχον οἱ ὑπήκοοι παρὰ τῶν στρατιωτῶν, οἵτινες, φρίκην ἐνσπείροντες πανταχοῦ καὶ μόνον διὰ τῆς ἐμφανίσεώς των, διέπραττον πᾶν εἶδος κακουργήματος καὶ ἀτιμίας ἀφόβως.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἔσχατος τῶν τούρκων, ὁ ἀχθοφόρος ἔτι, ἡδύνατο ἀνυποστόλως νὰ δείρῃ καὶ νὰ ὑβρίσῃ τὸν χριστιανὸν Ἕλληνα, νὰ λακτίσῃ αὐτόν, ἂν συνήντα αὐτὸν ἐν τῷ πεζοδρομίῳ, νὰ πυροβολήσῃ κατ' αὐτοῦ, ἂν ἔβλεπεν αὐτὸν εἰς τὸ παράθυρον οἰκίας, νὰ ἀγγαρεύσῃ αὐτὸν εἰς καθαρισμόν τῆς ὁδοῦ, δι' ἣς διήρχετο, νὰ σύρῃ αὐτὸν βιαίως εἰς ἐργασίαν, ἂν ἦτο τεχνίτης. Καὶ κατὰ τὴν ὑπ' ὄψει ἡμῶν ἐποχὴν ὡς πρότερον, τὸ ἔνδυμα, τὸ ὑπόδημα, τὸ ἐπίβλημα τῆς κεφαλῆς τοῦ χριστιανοῦ Ἕλληνος δὲν ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ ὁμοιάζωσι πρὸς τὰ τοῦ τούρκου. Τὸ ἔξωθεν χρῶμα τῆς ἑλληνικῆς οἰκίας ἔπρεπε νὰ εἶναι μέλαν. Ἐφονεύοντο οἱ τυχόν φέροντες πολῦτιμον τῆς κεφαλῆς κάλυμμα ἢ μεγαλύτερον τοῦ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου καθωρισμένου. Ἡ μαρτυρία τοῦ Ἕλληνος δὲν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψει ἐν τοῖς δικαστηρίοις, οὐδὲ κατὰ τοῦ ἐλαχίστου τούρκου ἀδικοῦντος αὐτόν. Δικαστικὴν ἀγωγὴν δὲν ἡδύνατο νὰ κινήσῃ κατὰ τούρκου ἂν δὲν εἶχε καὶ δύο

τούρκους μάρτυρας, ἀλλ' ὁ τοῦρκος ἔχων δύο ψευδομάρτυρας ἠδύνατο νὰ ἐναγάγῃ αὐτὸν εἰς τὸ δικαστήριον καὶ νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐξορίαν, τὴν ἐξώμοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἢ τὸν θάνατον. Καὶ κατὰ τὴν ὑπ' ὄψει ἡμῶν ἐποχὴν ἐν Κρήτῃ λ.χ. ἤρκει νὰ μαρτυρήσωσι ψευδῶς δύο τοῦρκοι ὅτι ὁ δεῖνα χριστιανὸς ἐπρόφερε τὴν ὁμολογίαν τῆς μουσουλμανικῆς πίστεως καὶ εὐθὺς ὑπεχρεοῦτο νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν ἰσλαμισμόν, ἄλλως κατεδικάζετο εἰς θάνατον! Ἄπασα ἡ ἰδιωτικὴ ζωὴ τοῦ ταλαιπώρου χριστιανοῦ ἦτο καθημερινῶν καταφρονήσεων ἀδιάκοπος σειρά. Καὶ οἱ καταλαμβάνοντες ἔτι ἐξ αὐτῶν μεγάλα ἀξιώματα ἐν τῷ κράτει, ἔπιπτον πάντοτε θύματα τῆς κακούργου τοῦ Σουλτάνου αὐθαιρεσίας, τῶν δὲ καταδικαζομένων εἰς θάνατον ἐδημεύετο ἡ περιουσία. Ἀπερίγραπτοι ἦσαν αἱ καταπιέσεις διὰ τῆς ἀκατονομάστου φορολογίας, αἱ παρὰ τῶν κατὰ τόπους διοικητῶν καὶ ὑπαλλήλων κλοπαὶ καὶ ἀρπαγαί, αἱ παρὰ τῶν συνοίκων τούρκων καθημεριναὶ ἐνοχλήσεις καὶ διωγμοί. Ἄπασα τοῦ χριστιανοῦ ἡ ζωὴ ἦτο μεταλλεῖον τῶν τυράννων τούρκων. Οὐδὲν γεγονός εὐχάριστον ἢ δυσάρεστον, οὐδὲν ἐπεισόδιον τοῦ βίου παρήρχετο ἄνευ πληρωμῆς. Ὁ χριστιανὸς ἐπλήρωνε καὶ ὅταν αὐτὸς ὁ ἴδιος καὶ ὅταν ὁ τοῦρκος ἐώρταζεν. Δὲν ἠδύνατο ὁ χριστιανὸς οὐδὲ νὰ ἀποθάνῃ δωρεὰν διότι καὶ νεκρὸς ὤφειλε νὰ πληρώσῃ ὑπέρογκον φόρον διὰ τὴν ἄδειαν τῆς ταφῆς. Ἄταφοι πολλάκις ἔκειντο χριστιανοὶ θνήσκοντες, ἔνεκα τῆς ἐλλείψεως χρημάτων πρὸς τὴν ἄδειαν ταφῆς.

Ἐξηκολούθει δὲ ἀμείλικτος καὶ ὁ κατὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας διωγμός. Οἱ χριστιανοὶ δὲν εἶχον δικαίωμα νὰ ἐπισκευάζωσι τοὺς ναοὺς, ὅθεν προσηύχοντο πολλάκις ἐντὸς ἐρειπίων. Ὑπῆρχον πόλεις μηδένα ναὸν ἔχουσαι, ἠναγκάζοντο δὲ οἱ χριστιανοὶ νὰ ταξιδεύωσι κατὰ τὰς ἐπισήμους ἐορτὰς εἰς ἄλλας πόλεις ὅπως κοινωνῶσι τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Ἐνιαχοῦ οἱ ὀρθόδοξοι ἠναγκάζοντο νὰ ἐκκλησιάζωνται εἰς ἑτεροδόξων ναοὺς. Ἡ

δαπάνη παρεχομένης ένίστε πρὸς ἐπισκευὴν ναοῦ τίνος ἀδείας ὑπερέβαινε τὴν τῆς ἐπισκευῆς δαπάνην. Πολλαχοῦ καὶ ἀφοῦ ἐπεσκευάζοντο ναοί τινες ἀδεία τῆς Κυβερνήσεως, κατεκρημνίζοντο ὑπὸ τοῦ φανατικοῦ τουρκικοῦ ὄχλου. Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄ ἠναγκάσθη νὰ προκαλέσῃ ἰδιαίτερα Σουλτανικὰ διατάγματα πρὸς ἐξασφάλισιν ναῶν τῆς Σμύρνης, ὑπὲρ αὐτοῦ ὡς Μητροπολίτου Σμύρνης ἀνεγερθέντων, κατὰ τῶν ἐντοπίων φανατικῶν καὶ μισαλλοδόξων τούρκων. Καὶ ἐν Σμύρνῃ, δὲ καὶ πανταχοῦ ὑβρίζοντο καὶ ἐπροπηλακίζοντο οἱ ἱερεῖς, ἐφορολογοῦντο καὶ ἐσύροντο εἰς τὰ δικαστήρια, κατεπατοῦντο τὰ ὑπὲρ αὐτῶν μεταφερόμενα ἄχραντα μυστήρια, παρεβιάζοντο αἱ Μοναὶ καὶ ποικιλαχῶς ἐπιέζοντο οἱ χριστιανοὶ πρὸς ἐξώμοσιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἄν ἐμπέσῃ εἰς χεῖρας τῶν τούρκων παιδίον ἀνήλικον, ἔλεγεν ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, τὸ περιτέμνουσι βιαίως, ἂν κάμωσι συνήθη καὶ γνώριμόν τινα γραιοὺς τὸν προσκαλοῦσι καθ' ἡμέραν εἰς τουρκισμόν, ἂν περιπέσῃς εἰς δεινὴν τινα συκοφαντίαν ἢ μόνη σωτηρία σου εἶναι νὰ ἐξομώσῃς, ἂν ἔχῃς διαφορὰν μετὰ τινος κακοήθους, ἂν ἔχῃς ἢ τέκνον ἢ ὑπηρέτην ἄτακτον ὁ μεγαλύτερός σου φόβος καὶ ἡ τροφή τῆς ἐκείνου φαυλοβιότητος εἶναι ἡ ἀπειλή, ὅτι μέλλει νὰ ἐξομώσῃ, ἂν τέλος πράξῃς τὸ μέγιστον ἀθεμιτούργημα κατὰ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, εὐκόλον τῆς ἀφέσεως τὸ μέσον, νὰ ἐξομώσῃ».

1. Τὸ 1821 μᾶς ἀφορᾷ

Ἀναφερόμαστε διακόσια χρόνια μετὰ γραπτῶς γιὰ νὰ ἀναβαπτιστοῦμε στό θέμα, στό νόημα καί στό ἱερό περιεχόμενο τοῦ 1821. Κάποτε τὸ '21 μᾶς φαίνεται, ἀθέλητα, σάν μιά ὑπόθεση μακρινή, ἀπόμακρη σχεδόν. Ἄς συνειδητοποιήσουμε ὅτι βρισκόμαστε ἀπὸ τὸ 1821 σέ μιά χρονικὴ ἀπόσταση μόλις 200 χρόνων. Δέν εἶναι ἀπόμακρη

καί ξένη πρὸς ἐμᾶς, τοὺς σημερινοὺς Ἕλληνες, ἡ ὑπόθεση τοῦ '21. Εἶναι οἰκεία, δική μας ὑπόθεση. «Ἡ πολλή ἱστορία μᾶς ἔκανε ἀνιστόρητους. Ξεχάσαμε τίς πηγές μας/ρίζες μας». Ἴσως καί τίς πληγές μας, θά προσέθετα ἐγώ. *«Σκεπάστηκαν καί αὐτές ἀπὸ τὸ πέλαγος τῆς ἀμφισβήτησης»* λέει ὁ ἀείμνηστος Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας Κωνσταντῖνος Τσάτσος, (1 Ιουλίου 1899 – 8 Οκτωβρίου 1987) στὴν *«Ἑλληνική Πορεία»* του (Ἐκδόσεις Ἑστία, 1952).

2. Μνημόσυνο στοὺς ἀγωνιστὲς ποὺ θυσιάστηκαν

Ὅπως ἓνας συγγενὴς ποὺ κάνει μνημόσυνο εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς προγόνους του, ποὺ θυσιάστηκαν γιὰ τὸ μεγάλο δῖλημμα, γιὰ τὴ μεγάλη ἐπιλογή: Ἐλευθερία ἢ Θάνατος. Θεωρῶ ὅτι ὅλοι ἐμεῖς ἔχουμε ἱερὴ ὑποχρέωση ὡς εὐεργετημένα τέκνα τῶν ἡρωϊκῶν ἀγωνισαμένων καί εὐκλεῶς πεσόντων νὰ τελειώσουμε τὸ Ἐθνικὸ Μνημόσυνό τους καί νὰ ὑποβάλλουμε γραμμένα σὲ ἓνα χαρτάκι, τὰ ὀνόματα ἐκείνων ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἡ δέηση. Μακρὺς ὁ κατάλογος. Ἀλλὰ δέν νοεῖται γιὰ τὴ δική μας ταξινόμηση τῆς ἱστορικῆς σκέψης, καμμία ἀνάλυση γιὰ τὸ '21 χωρὶς νὰ ἀναφέρεις τὰ ὀνόματα τὰ ἐγγεγραμμένα στό «ψυχοχάρτι τοῦ Γένους». Τὸ σημεῖωμα αὐτό εἶναι ποὺ δίνουμε στὸν Ἱερέα τῆς Ἱστορίας γιὰ τὴν δέηση καί ἀναγράφονται: Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Γεώργιος Καραϊσκάκης, Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος, Ἀθανάσιος Διάκος, Νικηταρᾶς (Σταματελόπουλος), Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα, Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, Δημήτριος Ὑψηλάντης, Μαγδαληνὴ (Μαντῶ) Μαυρογένους, Μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, Πατριάρχης

Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος ὁ Ε΄, ἐπίσκοπος Σαλώνων Ἡσαΐας Ἐπίσκοπος Ρωγῶν Ἰωσήφ, καλόγηρος Σαμουήλ, Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, Μάρκος Μπότσαρης, Γιάννης Μακρυγιάννης, οἱ Φιλικοί, Νικόλαος Σκουφᾶς, Ἐμμανουήλ Ξάνθος, Ἀθανάσιος Τσακάλωφ, Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος (Παπαφλέσσας), Παναγιώτης Ἀναγνωστόπουλος, ὁ Ἀγγλος Φιλέλληνας Λόρδος Βύρων, Γιωργάκης Ὀλύμπιος, Ἐμμανουήλ Παππᾶς, Κωνσταντῖνος Κανάρης, Ἀνδρέας Μιαούλης, Δημήτριο Παππανικολῆς. Ἀτελείωτος ὁ κατάλογος ὅταν προσθέσουμε καί τίς χιλιάδες τῶν «ἀνώνυμων» ἡρώων.

3. Τό 1821 προβάλλει ὡς υπόθεση πίστεως καί ἐθνικῆς αὐτογνωσίας.

Στήν μεγάλη ὥρα τοῦ 1940 ὁ Ἐθνικός Ποιητής Κωστής Παλαμᾶς (13 Ἰανουαρίου 1859-27 Φεβρουαρίου 1943) μᾶς δείχνει ἢ μᾶς δίνει μία συνταγή: *«Αὐτό τό λόγο θά σᾶς πῶ, δέν ἔχω ἄλλον κανέναν μεθύστε μέ τό ἀθάνατο κρασί τοῦ '21»*. Τήν αὐτοσυνειδησία μας διαμορφώνει ἡ μεγάλη καί λαμπρή σελίδα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας καί ἡ ἐξ ἴσου μεγάλη σελίδα τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἀλλά ἐκεῖ ἀπό ὅπου ἀντλεῖται ἡ πίστη γιά τό ἀκατόρθωτο καί ἡ ἐμπνευση σέ αὐτό πού ἔλεγε ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης (14 Ἀπριλίου 1770 -16 Φεβρουαρίου 1843) *«μέ τά χέρια μας Ἑλληνές μου»* θά ἐλευθερωθοῦμε. Αὐτό εἶναι τό '21. Ἀλλωστε, ὁ Διονύσιος Σολωμός (8 Ἀπριλίου 1798 – 9 Φεβρουαρίου 1857) λέει *«μήγαρις ἔχω στό νοῦ μου πάρεξ ἐλεύθερία καί γλῶσσα»*. Ὁ Ρήγας Φεραῖος, (1757- 24 Ἰουνίου 1798) αὐτή ἡ ἅγια μορφή, διερωτᾶται *«ὡς πότε παλικάρια θά ζοῦμε στά στενά;»*. Καί εἶναι πολύ σημαντικό στήν ἀναφορά μας ἐδῶ γιά τό '21, νά ἀναφερθοῦμε στόν «*Θούριο*», καί εἰδικώτερα σ' ἐκείνη τήν ἀνάλυση τῶν

διεθνῶν καί ἐσωτερικῶν πραγμάτων πού ἀποτελοῦσαν γιά τόν Ρήγα τό σκεπτικό τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἕνα ἄρτιο σκεπτικό. Δέν ἦταν μιά ἐξέγερση. Δέν ἦταν μιά αὐθόρμητη πράξη. Ἦταν ἓνα πλήρες σκεπτικό ἀγῶνος γιά τήν ἐλευθερία, ὥριμό νά τεθεῖ σέ ἐφαρμογή. Ὁ «Θούριος» λέει: «Ὡς πότε παλικάρια θά ζοῦμε στά στενά, μονάχοι σάν λιοντάρια, στίς ράχες, στά βουνά. Σπηλιές νά κατοικοῦμε, νά βλέπουμε κλαδιά, νά φεύγουμε ἀπ'τόν κόσμο γιά τήν πικρή σκλαβιά. Νά χάνομεν ἀδέρφια, πατρίδα καί γονεῖς, τούς φίλους, τά παιδιά μας καί ὅλους τούς συγγενεῖς. Κάλλιο εἶναι μιᾶς ὥρας, ἐλεύθερη ζωή, παρά σαράντα χρόνια, σκλαβιά καί φυλακή». Προσέξτε μιά παράγραφο, δηλαδή μιά στροφή τοῦ Θούριου, πού ἀναφέρεται σ' ἐκείνους πού ὁ Σουλτᾶνος τούς ἔδιδε ἀξιώματα καί ὑψηλές θέσεις στήν ὑλοποίηση τοῦ Κορανίου. «Τί σ' ὠφελεῖ κι ἂν ζήσεις καί εἶσαι στήν σκλαβιά στοχάσου πώς σέ ψένουν καθ' ὥραν στήν φωτιά. Βεζύρης, δραγουμᾶνος, ἀφέντης κι ἂν σταθεῖς ὁ τύραννος ἀδίκως σέ κάνει νά χαθεῖς. Δουλεύεις ὅλη μέρα, σέ ὅ,τι κι ἂν σέ πεῖ κι αὐτός πασχίζει πάλι, τό αἷμα σου νά πιεῖ. Ὁ Σοῦτσοις κι ὁ Μουρούζης, Πετράκης, Σκαναβῆς, Γκίκας καί Μαυρογένης καθρέφτης εἶν' νά δεῖς» (Θούριος, (1797) στό ἔργο τοῦ Κλόντ Φοριέλ, *Chants Populaires de la Grèce Moderne Paris 1825*, τομ.2, σελ. 20 κ.ἐξ).

4. «Οἱ δουλοπρίγκηπες»

Καταχωρίζεται ἐδῶ μιά πληροφορία πού μάς δίνει καί ἓναν ὑπαινιγμό πού κάνει ὁ Ρήγας. Δέν θέλει νά ἐπικρατήσῃ ἡ ψευδαίσθηση, ὅτι ἂν γίνῃ κάποιος ὀσποδάρος (διοικητικός τίτλος τῆς Ὄθωμανικῆς διοίκησης γιά τή Μολδαβία καί τή Βλαχία. Τό ἀξίωμα πού δήλωνε τόν διοικητή, ἡγεμόνα, πρίγκηπα μέ σχετική αὐτονομία,) στή Βλαχιά ἢ τόν ἡγεμόνα τῆς Βλαχομπογδανίας, μπορεῖ αὐτό νά εἶναι ἡ δικαίωση τῆς

άξιοσύνης του Έλληνα ότι έγινε αφέντης, μολονότι υπόδουλος, εκείνος ήταν ακόμη, δοῦλος, καί πάντα παρέμενε ετοιμόρροπος. Γιατί έβαζε τό κεφάλι του στον τορβά όταν αναλάμβανε αυτά τά αξιώματα καί στό Φανάρι καί στίς Παραδουνάβιες ήγεμονίες. Λέει ό Ρήγας, ό Σοῦτσος, ό Μουρούζης, Πετράκης, Σκαναβής, Γκίκας καί Μαυρογένης καί μάς θυμίζει πώς αὐτοί έκατατομήθησαν κατά τίς στιγμές καί κατά τίς αποφάσεις πού έκρινε ό Σουλτάνος. (Καλόν εἶναι νά τό θυμούνται αὐτό οί σύγχρονοι δοτοί έξωθεν άξιωματοῦχοι).

5. Ό κοινός πολιτισμός μάς ένώνει.

Θέλω νά τονίσω ακόμη, έκτός από αὐτή τήν πολύ διδακτική όσο καί διεισδυτική παρατήρηση, πώς μέ τήν ἄλλη πρόταση τοῦ πολιτισμοῦ καί τοῦ «διεθνισμοῦ», τοῦ «βαλκανισμοῦ» καί τῆς «*βαλκανικῆς ένότητας*», αὐτός ό Ρήγας στή «Χάρτα» του τί κάνει, τί έπιδιώκει; Σημειώνει όλα τά πολιτιστικά ἔχνη καί κατακτήματα τῆς Ελλάδος. Ἡ «Χάρτα» εἶναι διάστικτη από τά σημεία, τά μνημεῖα, τά ἔχνη τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Καί διδάσκει. Γι' αὐτό λέμε τό Ἔθνος, ὅπως ἔλεγε ό Ἡρόδοτος, εἶναι ἡ κοινωνική οὐσία καί ἡ οντότητα πού συγκροτεῖται από τό *ῥμαιμον*, τό *ὀμόθρησκον*, τό *ὀμόγλωσσον* καί τό *ὀμότροπον*. Αὐτό τό *ὀμόθρησκον*, *ὀμόγλωσσον*, *ὀμότροπον*, εἶναι ἡ ταυτότητά μας στήν ὁποία αναγράφονται αὐτά τά στοιχεῖα πού μαρτυροῦν ποιοί εἴμαστε καί διαμορφώνουν τόν πολιτισμό μας. Μιά έξαγωγή πολιτισμοῦ παράγεται από αὐτόν τόν τόπο. Καί τόν ὀρίζει. Μαζί μέ τόν Ρήγα καί ό Παναγιώτης Ἀνδρόνικος από τήν Δημητσάνα εἶχε διαδώσει ό ὅλη τήν υπόδουλη Ελλάδα τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνα ἓνα ἄλλο ἐμβατηριακό καί ἐθνεγερτήριο στιχούργημα, τό ὁποῖο λέει: «*ὦ παιδιά μου, ὀρφανά μου,*

σκορπισμένα δῶ καί κεῖ διωγμένα, ὑβρισμένα, ἀπ' τά ἔθνη πανοικεῖ. Ξυπνήστε ὅλα, τρέξτε τώρα κι ἦρθεν ὁ Δεῖπνος ὁ Μυστικός».

6. Ἡ ἔννοια τοῦ ὄρου Τουρκοκρατία

Ὁ αὐθεντικός ὀρισμός τοῦ '21 μᾶς παραδίδεται ἀπό τόν ἴδιο τόν Θεόδωρο Κολοκοτρώνη. Καθώς καί ἀπό τόν Διονύσιο Σολωμό. Τί σημαίνει Τουρκοκρατία; Μερικοί ἀποφεύγουν τήν περίοδο τῆς δουλείας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους νά τήν ἀποκαλοῦν Τουρκοκρατία. Κάποιοι «νεωτεριστές Ἱστορικοί» τή λένε μέ πείσμα «Ὀθωμανισμό». Περίπου θέλουν νά φτιάξουν ἕναν ἱστορικό συλλογισμό, μιά ἱστορική εἰκονικότητα, ἀποφεύγοντας τό χαρακτηριστικό πού συνειρμικά θυμίζει τυραννία καί σκληρή δουλεία. Αὐτό ἀσφαλῶς τό ἀντικρούουμε γιατί εἶναι μιά πλαστογραφία καί ἐπικίνδυνη ὑπόθεση ἡ ὁποία καταλήγει σέ ἕνα πολύ ἐσφαλμένο, ὅσο καί ἀποτρόπαιο συμπέρασμα. Ὅτι περίπου ἦταν καλό τό σύστημα διοικήσεως καί ἅμα βρίσκαμε ξανά ἕνα «Νέο-Ὀθωμανισμό», ὅπως προτείνει ὁ Ἀχμέτ Νταβούτογλου καί ἀποδέχονται πειθήνια καί μιμητικά οἱ ἐγχώριοι, τότε θά ἦμασταν ξανά εὐτυχισμένοι! Δυστυχῶς διατυπώνονται τέτοιες σκέψεις, τέτοιοι συλλογισμοί, πάνω στήν ἴδια πρώτη ὕλη τοῦ μεγάλου γεγονότος ἢ καλύτερα, τοῦ μεγάλου φαινομένου τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Στούς ἀρματωλούς καί κλέφτες ἀναφερόμαστε, στούς ἥρωές μας πού ἀναγράψαμε στό χαρτάκι γιά τή δέηση. Ὅμως Τουρκοκρατία δέν εἶναι μιά ἀπλή διοικητική μέθοδος. Εἶναι σκλαβιά. Εἶναι φυσικός ἐξανδραποδισμός. Εἶναι ἠθικός ἐξευτελισμός. Εἶναι πνευματικός καί πολιτισμικός ἀφανισμός. Τί σημαίνει Τουρκοκρατία; Ἀς κάνουμε μιά καταγραφή. Ἀφαιρετικά, σέ τίτλους ὅλου τοῦ οὐσιώδους κεφαλαίου καί τοῦ ἐμπειρικοῦ

συμπεράσματος της Τουρκοκρατίας και όχι επιφανειακά και έπιστημονοφανώς ενός διοικητικού συστήματος και μιᾶς διοικητικής μεθόδου. Τουρκοκρατία σημαίνει εξισλαμισμοί. Ξερρίζωμα της πίστης. Τουρκοκρατία σημαίνει παιδομάζωμα. Ξερρίζωμα του παιδιού από τη μάνα του. Τουρκοκρατία σημαίνει γενίτσαροι. «Γενιτσάρ», νέος στρατός, πού έσυγκροτείτο από τά δικά μας τά παιδιά, τά Έλληνόπουλα, γιά νά χτυπήσουν εκείνη τήν ώρα του μέλλοντος τούς ίδιους τούς γονείς τους και τ' αδέρφια τους. Τουρκοκρατία σημαίνει κάθε είδους βανδαλισμοί και αυθαιρεσίες. Από τόν αγά (τίτλος αξιωματούχου στήν Όθωμανική Αυτοκρατορία πού δήλωνε άρχοντα, διοικητή), από τόν πασά (άνώτερος τίτλος στήν Όθωμανική διοικητική και στρατιωτική ιεραρχία, καθώς και στό Βασίλειο της Αιγύπτου.), από τόν σπαχῆ (στελέχη πού απάρτιζαν τό οθωμανικό ιππικό), από τόν βασιβουζοϋκο (άτακτος στρατιώτης της όθωμανικής αυτοκρατορίας), τόν ζαπτιέ (ό αστυνομικός, ό χωροφύλακας), τόν ζεϊμπέκη (εξισλαμισμένοι Έλληνες πού ζούσαν σέ ένοπλες παράνομες ομάδες στά βουνά της δυτικής Ανατολίας από τά τέλη του 17ου μέχρι τίς αρχές του 20ου αιώνα), τόν άσκερλή (ό στρατιώτης) ή τόν ρεμπεςκέ (άνεπρόκοπος, τεμπέλης), τόν ιμάμη (ό καθοδηγητής, ή κεφαλή της μουσουλμανικής κοινότητας), τόν μουεζίνη (έκεῖνος πού έχει καθήκον μέ τή μελωδική φωνή του νά αναγγέλλει τήν ώρα της προσευχής και νά καλεῖ τούς πιστούς στό τζαμί από τόν μιναρέ), τόν μουλά (συνήθως γιά τούς μορφωμένους Μουσουλμάνους στήν ισλαμική θεολογία και τόν ιερό νόμο) και τόν δερβίση (ό ζητιάνος, χρησιμοποιεῖται γιά τόν θρησκευτικό έπαίτη, πού καθιερώθηκε στόν ύστερο 16ο αιώνα στήν Ανατολή). Τουρκοκρατία σημαίνει Χαράτσι. Κεφαλικός Φόρος ή ακόμη φόρος καπνιζούσης έστίας ή φόρος

υπερυψωμένου μαντρότοιχου, φόρος άροτριώντων βοών ή οίσοσδήποτε φόρος κατά τή βούληση τοῦ κατακτητῆ. Τουρκοκρατία σημαίνει έθνικός άφανισμός σέ πορεία 400 έτών. Εύτυχώς άνεπιτυχής.

**Άπό τόν λόγο τοῦ έπιφανοῦς Κληρικοῦ Κωνσταντίνου
Οίκονόμου έξ Οίκονόμων (1780-1857) «Προτρεπτικός πρός
Έλληνας» έπιλέξαμε μερικά σχόλια πού μᾶς βοηθοῦν νά
κατανοήσουμε πόσο βαρειά ήταν ή σκλαβιά καί ή έπιθυμία γιά
τήν αποτίναξη τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ.**

**α- Ό φόβος καί ό πανικός από τήν εμφάνιση τῶν Τούρκων
στρατιωτῶν**

*«Τόση εἶναι ή φρίκη, τήν όποίαν διασπείρουσι πανταχοῦ τά τῶν
στρατευομένων Τούρκων κακουργήματα, ὥστε κατά πᾶσαν πόλιν καί χώραν,
ὅθεν μόνον μέλλουσι νά διέλθωσιν, ὅταν προμάθωσιν οἱ κάτοικοι, κατ'
εὐτυχίαν, τήν μέλλουσιν αὐτῶν εἴσοδον, ἀσφαλίζουν τās οἰκίας, κλείουσι τά
ἐργαστήρια, καταλείπουσιν ἐρήμους τās ἀγορᾶς, καί περιμένουσιν ἔντρομοι,
πότε νά παρέλθῃ ὁ στρατός. Ὅσοι δέ κατά τύχην εὐρεθῶσιν ἀπροφύλακτοι,
οὐαί εἰς αὐτούς! ἀρκεῖ καί μόνον τίς νά τούς ἀπαντήσῃ, διακόψας κατά τύχην
τόν δρόμον, ὅθεν πλησιάζουσι νά διαβῶσι, καί οὗτος εὐθύς φονεύεται, ὡς
κακόν καί δυσσιώνιστον συνάντημα! Ἀλλ' οὐτ' ἐκ τῶν θυρίδων τολμᾷ τίς νά
διαβλέψῃ περί τούς γενναίους στρατιώτας, διότι πολλοί τούτων ἔργον ἔχουσι
νά ἐπιτηρῶσιν, ἄν τίς ἄνωθεν πόθεν ἐπιβλέπῃ, καί παρευθύς τόν
τουφεκίζουν, μή βασκάνῃ τό κάλλος καί τήν τάξιν τοῦ στρατοῦ! τουφεκίζουν
δέ καί πιστολίζουν καί ἀπλῶς πρός τās ὑψηλοτέρας οἰκίας τῶν χριστιανῶν,*

ὅπου μάλιστα παρατηρήσωσι καλὰς καὶ μεγάλας παροδίους θυρίδας. Εἰς δὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν πολλαπλασιάζει τὰ τραγικὰ θεάματα καὶ ἡ λεγομένη ἱερὰ Σημαία (Σαντσάκ-σερίφ), ὅταν συνοδεύῃ τὸν στρατόν. Πόσα καὶ ποῖα κακουργήματα διεπράχθησαν κατὰ καιροὺς πρὸς τοὺς χριστιανούς, τοὺς καθ' ὁδὸν παρατυχόντας, ἢ καὶ ἀπὸ τῶν θυρίδων διὰ μόνου βλέμματος τολμήσαντας νὰ μιάνωσι τό ἀγιώτατον τοῦτο κειμήλιον τοῦ προφήτου!! Γίνονται δὲ θύματα τῆς τοιαύτης ὠμότητος τῶν Τούρκων ὄχι μόνον οἱ ὑπήκοοι χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ Εὐρωπαῖοι, ἂν τύχωσι καὶ τούτων αὐτῶν οἱ ἐπισημότατοι. Γνωρίζει καὶ διηγεῖται μετὰ φρίκης ἡ Ἱστορία τὸν πανέστιον ὄλεθρον καὶ τὴν ἄρρητον κατασχύνην λαμπροτάτου τινὸς πρέσβεως, ὅστις ἠθέλησεν ἐξ ἀπλῆς περιεργείας νὰ παρατηρήσῃ μόνον διὰ τινῶν χαραμὰδων τῶν θυρίδων τὴν φοβερὰν τῆς ἱερᾶς Σημαίας παράταξιν! Καὶ ἂν τοιαῦτα κάμνῃ μόνον κατὰ πάροδον ὁ στρατός, ἅς συμπεράνῃ καθεὶς, τί πάσχουσιν αἱ πόλεις καὶ τὰ χωρία, ὅπου πολλάκις ἐπισταθμεύει, καὶ αὐλίζεται» (Κωνσταντίνου Οἰκονόμου ἐξ Οἰκονόμων, Λόγοι Ἐκκλησιαστικοί, Προτρεπτικός πρὸς Ἕλληνας, Βερολίνο 1833, σσ. 229-230)

β . Ὁ κοινωνικὸς χαιρετισμὸς πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἀπειλή

«Ὡς καὶ αὐτὸς τῶν Τούρκων ὁ χαιρετισμὸς εἶναι ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς ταιπῶρους Ἕλληνας. Τό, Σελιάμ - ἄλ- ἐκίμ (εἰρήνη ὑμῖν) εἶναι ἀσυγχώρητον νὰ τὸ ἐκφωνήσῃ Τοῦρκος πρὸς χριστιανόν. Ἐὰν δὲ ὁ Τοῦρκος ἢ κατὰ λάθος, ἢ καὶ ἐξεπίτηδες τὸ ἐκφωνήσῃ, καὶ ὁ Γραικὸς ἐξ ἀγνοίας ἢ ἐξ ἀπροσεξίας ἀνταποκριθῇ τό, Ἀλ-ἐκίμ-σελιάμ, ἐτελείωσεν! ὁ Γραικὸς κατὰ νόμους χρεωστεῖ ἢ νὰ τουρκίσῃ, ἢ νὰ ἀποκεφαλίσθῃ!» (Ἐνθ. ἄνωτ. σ. 244)

«Καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι ὁμολογοῦσιν, ὅτι εἶναι πάροικοι εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν ἔλαβον (λέγουσιν) ὡς ἐνέχυρον Θεοῦ (ἐμμανετουλλάχ), καὶ προσμένουσι, κατὰ τινὰς ἰδίας αὐτῶν προφητείας, νὰ διωχθῶσιν ἐξ αὐτῆς. Διὰ τοῦτο κάμμιναν τέχνην πατριώτου μονίμου δὲν μεταχειρίζονται. Καφεπῶλαι, Σερπετσίδες (ὕδρομελιτοπῶλαι), Κεμπαπτσίδες (κρεῶπται), Κασάπιδες (κρεοπῶλαι), **τσιβουκοπῶλαι, κτενουργοὶ** εἶναι οἱ πλειότεροι. Πολλοὶ δὲ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν εὐγενῶν καὶ ἀξιωματικῶν, ἀποθνήσκοντες εἰς τὸν Βόσπορον καὶ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, προστάζουσι νὰ θάπτονται ἀντικρὺ εἰς τὰ παραθαλάσια τῆς Ἀσίας, τὴν ὁποίαν μόνον θεωροῦσι κυρίως ὡς πατρικὸν αὐτῶν ἔδαφος. Ἄλλ' ὁ γενναῖος τῶν Τούρκων συνήγορος καὶ στανικῶς θέλει νὰ τοὺς στήσῃ ὡς αὐτόχθονας εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ τοὺς ῥυθμίζει τὰ ἥθη, καὶ τοὺς διδάσκει τακτικὴν καὶ τοὺς ἀνοίγει πόρους καὶ τοὺς ὀχυρόνει καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν !! (βλέπ. *La Capitale de l' empire Ottoman, Cosideree sour le point de vue militaire*). Πῶς σᾶς φαίνεται τοιαύτη Τουρκοληψία εἰς Εὐρωπαϊοῦ κεφαλὴν; Τοιαῦται σοφαὶ κεφαλαί, καλλιώτερον ἔπρεπεν, ἂν ἐγίνοντο Μουφτίδες τοῦ Σουλτάνου! Ὡς τὸ ὕστερον ἤθελον λάβει τὴν ἀμοιβὴν τῆς θερμῆς αὐτῶν φιλοτουρκίας εἰς τὸ πέτρινον Ἰγδίον (τό μικρὸ γουδί) τῆς ἡγαπημένης των Αὐλῆς !» (Ἐνθ. ἀνωτ. σ. 271)

γ . Ἡ φορολογία ἀπὸ τὴν Τουρκικὴ Διοίκηση

«Εἵκοσιν εἰδῶν καὶ ἐπέκεινα εἶναι αὗται αἱ φορολογίαι, εἴτε ἔκτακτοι εἴτε κανονικαί.

α) Φόροι οἴκων (Σαλγκίμια), οἵτινες ἰσομετροῦνται πρὸς τῆς ὅλης οἰκίας τὸ ἐνοίκιον, καὶ πολλάκις τὸ ὑπερβαίνουν.

β) Χαρτίον κεφαλαιακόν (Μπαῖς-χαράτσι), τό ὁποῖον χρεωστεῖ νά πληρώνη καθ' ἕκαστον ἔτος σεληνιακόν πᾶς ὑπήκοος μή Τοῦρκος ἀπό τῆς παιδικῆς ἀκόμη ἡλικίας, ἤγουν (ἰδοὺ καί τό μέτρον τοῦ Νόμου!), ἀφ' οὗ αὐξήσῃ τόσον ἡ κεφαλὴ του, ὥστε νά γίνῃ ὁ ὄγκος αὐτῆς διπλάσιος παρά τό πάχος τοῦ λαιμοῦ! Ἀλλά τό μέτρον ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον ἀμελεῖται· καί πενταετῇ παιδία πολλάκις χαρατσώνονται, χαρατσώνονται δέ καί οἱ ψωμοζῆται.

γ) Ἰσπένσα, φόρος ἰδιαίτερος κεφαλαιακός, διδόμενος παρά τῶν κατοίκων ὠρισμένων τινῶν τόπων, χαρισμένων εἰς τοὺς Ἰσπαχίδες (στρατιωτικούς), τάγμα τῶν ἐν τῷ παλατίῳ φρουρῶν· Τοιοῦτοι εἶναι καί οἱ Ζαΐμιδες καί οἱ Τιμαριῶται.

δ) Φόρος ἐμπορικός, διδόμενος παρ' ἐκάστου τῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Σουλτάνου Εὐρωπαϊκῶν λεγομένων ἐμπόρων (Εὐρώπα-Τουτσαρί) ἢ φραγγοπραγματευτῶν, εἰς ἀγοράν τοῦ Βερατίου (διατάγματος, διὰ τοῦ ὁποίου ἔχουσι τινὰ προνόμια) καί εἰς ἄλλας ἐτησίους προσφορᾶς πρὸς τοὺς ἔξω της Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τόπους διοικητᾶς.

ε) Γιόλ-ἐμπριῖ (διοδευτήριον) γράμμα, τό ὁποῖον λαμβάνουσιν εἰς πάσαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἔξοδον οἱ Ἀρχιερεῖς, καί οἱ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ συστήματος ἔμποροι.

στ) Ἐκκλησιαστικά. Βάλε ὅσα θέλεις. Τά κατ' ἔτος διδόμενα ὑπὸ τοῦ κοινοῦ της μεγάλης Ἐκκλησίας (ἐβδομήκοντα χιλιάδες τ' ὄνομα καί τριπλάσια το πρᾶγμα)· τά καθ' ἐκάστην διαδοχὴν Πατριάρχου· τά καθ' ἕκαστον Ἀρχιερέα ἀένναα ἐτήσια· τά ἐν καιρῷ τῆς χειροτονίας νέου Ἀρχιερέως· τά πρὸς ἄδειαν οἰκοδομῆς, ἢ ἐπισκευῆς Ἐκκλησιῶν· τά συγχαρητικά κανίσκια (μικρὸ καλάθι / πανέρι μέ δώρα, πού στελνόταν σέ γάμους καί βαφτίσια) πρὸς τοὺς νέους διαδόχους των συχνότατα μεταλασσομένων τῆς Πόρτας Αὐλικῶν κ.τ.λ. κ.τ.λ

ζ) Μουκατά (κατ' αποκοπήν αγορά), ἡ Τιμή ἢ ἐτήσιον ὅλων των Ἐπαρχιῶν, τάς ὁποίας ἀγοράζουσιν οἱ πεμπόμενοι ἐξουσιασταί, ἢ ἀμέσως ἀπό τοῦ μιρίου (θησαυροφυλακίου), ἢ ἐμμέσως, οἷον ἀπό Τσαμίων, ὡς βάκιφ (ἀφιέρωμα), ἢ παρ' ἄλλων ὡς Μαλκιανέ (ἐπαρχίας, ἢ διά βίου παρά τινῶν προηγορασμένας, ἢ χαρισμένας ὑπό τοῦ Σουλτάνου εἰς εὐνοούμενα πρόσωπα), ἢ ὡς Ἀρπαλήκια (σιτηρέσια, ἢ ἐξαρχίας χαρισμένας μάλιστα εἰς τό τάγμα τῶν Οὐλαμάδων)· ὁποιαιδέποτε δέ καί ἂν ἦναι αἱ ἐπαρχίαι, ἡ τιμή τῆς ἀγορᾶς πληρῶνεται πρὸς τοὺς ἀγοράσαντας διοικητᾶς ὑπό τῶν κατοίκων μετὰ τόκου καί προσθήκης ἀπηνουῶς.

η) Πολλῶν, καί πολλάκις τῶν μεγίστων, τοῦ Στόλου πλοίων κατὰ τόπους κατασκευή.

θ) Ἰστιρᾶς, ἡ προμήθεια τροφῆς διά τὴν Βασιλεύουσαν, καί τόν ἐν αὐτῇ στρατόν.

ι) Ἀποδεκάτωσις τῶν σιτηρῶν προϊόντων.

ια) Τελώνια, ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον ἀπεριόριστα.

ιβ) Μπεταέτια, χωριστῇ φορολογίᾳ εἰς ὅλα τα εἶδη τῶν ἐμποριῶν, καί μάλιστα εἰς τὰ παννικά, τὰ ὁποῖα καί σφραγίζονται, ὅθεν ἔχουσι καί ἰδιαιτέραν πληρωμὴν τό σφραγιστικόν (Δαμγκά).

ιγ) Ἀλιευτικά, ἐν οἷς προσθες ἂν θέλης, καί τὰ ἀλατικά.

ιδ) Μονωπώλια φυσικῶν τινῶν καί τεχνητῶν προϊόντων, οἷον στύψεως, μαστίχης, κηρίου, καφφέ ἐψημένου, βαφῶν τινῶν κ.τ.λ.

ιε) Μελαχικά (Ναυτικά), συναγόμενα καί ἀπό νήσων καί ἀπό τῶν ἐπαρχιῶν τῆς ξηρᾶς.

ιστ) Κληρονομικά πρὸς 10, στά 100· τὰ δέ τῶν κατὰ τόπους Κριτῶν εἰσοδήματα εἶναι χωριστά (βλ. παρεμπρὸς § ἱθ. Β. σημείωσιν).

ιζ) Ἴμταδιέ (ἔκτακτος βοήθεια) εἰς καιρόν πολέμου μεγάλου, ἢ μικροῦ.

ιη) Τεκιαλίφι ούρφιέ (σύγκλητος δασμολογία) εἰς διάβασιν στρατευμάτων Σατραπῶν, καί εἰς ἄλλας ἐκτάκτους περιστάσεις.

ιθ) Κοδουμιέ (κανονικά, τὰ καί κανίσκια λεγόμενα), δῶρα διδόμενα ἐτησίως ἀπό τοῦ Κοινοῦ ἐκάστης πόλεως (χωριστά των προρρηθέντων τῆς Ἐκκλησίας), εἰς τοὺς αὐλικούς Λειτουργούς, καί τοὺς κατά τόπον Ἡγεμόνας, καί καθέκαστον νέον Κριτὴν, διὰ τό καλόν ποδαρικόν!

κ) Μουμπασιριέ, ποδοκόπιον διωρισμένον διὰ τοὺς ἐρχομένους κλήτορας ἐκ τοῦ Κριτοῦ ἢ τοῦ Ἡγεμόνος, καί διὰ τοὺς ἀγγελιαφόρους ἐπιταγῶν, ἢ καλῶν τινῶν εἰδήσεων, ἀναλόγως τῆς τῶν ἀπεσταλμένων ἀξίας. Ὅποῃαι δέ εἶναι πολλάκις καί αἱ καλαὶ αὐται ἀγγελίαι! ἀφίνω τὰ εὐαγγέλια τῆς γεννήσεως Σουλτανίσκων καί Σατραπιδῶν, ἢ νικῶν (πεπλασμένων, ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον, καί ψευδῶν) κ.τ.λ. ἀναφέρω δέ μόνον τό ἐφεξῆς. Ὑπὲρ τὰς ἑξακοσίας χιλιάδας γρόσια, εὐαγγέλια, ἐκ τῶν κατά τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ διαφόρων ἐπαρχιῶν καί πόλεων τῆς Ἑλλάδος ἐσύναξαν προστακτικῶς οἱ περιφέροντες τὴν μεγάλην ἀγγελίαν, ὅτι ὁ Ἀλῆς, ὀνομασθεὶς Βεζύρης ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, ἀφῆκε τὰ γένεια! – Ἐν τούτοις ἅς ἀριθμηθῶσι καί τὰ ὀδοντικά (Ντίσ-ἄχτσεσί), δῶρα ξένια, τὰ ὅποῃα δίδει ὁ ἐστιάσας χριστιανός εἰς τὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ του (ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον κατά βίαν καί δυναστικῶς) ἐστιαθέντα Τοῦρκον, διὰ τῶν ὀδόντων αὐτοῦ τὸν κόπον πρὸς μάσσησιν τῶν φαγητῶν!

κα) Φόροι τῶν κατά τόπον ἐξαιρέτων προϊόντων, οἷον μαστίχης ἐκ τῆς Χίου, ροδακίνων ἐκ τῆς Προύσης, ἄ γγουρίων τῆς Σμύρνης, ροϊδίων τῆς Σιγῆς, καί τῆς Κεῖου, τὰ ὅποῃα μετουσιώθησαν ἤδη εἰς ἐτήσιον ἀργύριον κ.τ.λ.

κβ) Μετρητικά χωραφίων, καί ζευγητικά πρὸς 100, γρόσια τό ἄροτρον.

κγ) Σουρές (ἔξοδα διὰ τοὺς προσκυνητὰς τοῦ Κιαβέ), τὸν ὅποῃον ἔπρεπε νὰ πληρώνωσι μόνον οἱ πιστοὶ Μουσουλμάνοι, ἀλλ' αὐτός ἐπιβάλλεται καί εἰς τοὺς κατά τὴν Ἀσίαν μάλιστα μὴ Μουσουλμάνους ὑπηκόους.

κδ) Ξυλικά καί Καρβουνικά ἐξ ὅλων τῶν δασῶν. Ἀσβεστικά, Βωδιακά, Προβατικά, Μελισσιακά, Κρασιακά, Ρακιακά, Καπνικά, Μαλλικά, Μεταξικά, Βαμβακικά, Κροκικά... Ἀπέκαμα νά ἀριθμῶ! ἅς προσθέσῃ καί ἄλλος ἄλλα, καί μάλιστα τά Τσελέπικα. Οἱ Τσελέπιδες (προβατῶναι) περιέρχονται τάς ἐπαρχίας ἀγοράζοντες πρόβατα καί ἀλείματα διά τήν Βασιλεύουσαν. Ὅσα θέλουσι πληρῶνουνσι. Τίς ἔχει νά τούς ἀντισταθῇ, ἢ νά τούς ἐξετάσῃ; Ἄς προστεθῶσι δέ καί οἱ Βαλταδόροι, ἢ ταβακολόγοι (ἀγορασταί τοῦ μονωπωλίου τοῦ ταβάκου). Περιέρχονται καί οὗτοι φέροντες κεραυνοβόλα φερμάνια, καί σκαλίζοντες ἀνυποστόλως, ὅπου τύχῃσι, τούς κόλπους καί τά κουτία τῶν χριστιανῶν, ἴσως εὖρωσι ξένον ταβάκον, ὥσε νά τούς φυλακώσωσι, καί νά τούς ζημιώσωσι, καί νά τούς πωλήσωσιν, ὅσης ἂν θέλωσι τιμῆς, τό ἰδικόντων κοκκινόχωμα! Πολλά φιλανθρωπότερα παρά τούτους εἶναι χριστιανοί τινές σοφοί Εὐρωπαῖοι, περιηγηταί τῆς Ἑλλάδος, οἵτινες καί αὐτοί περιηγοῦνται μέν ἔχοντες φερμάνια, καί Τούρκους στρατιώτας φύλακας, καί τρέφονται δημοσία δαπάνῃ τῶν πόλεων καί χωρίων, ὅπου καταλύουσιν· δέν πειράζουσιν ὅμως τούς ζῶντας Ἑλληνας. Τούς τάφους μόνον τῶν προγόνων τούς ἀγγαρεύουσι νά ἀνασκάπτωσι· καί δυνάμει τῆς Τουρκικῆς Διοικήσεως σφετερίζονται τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος τά λείψανα!!» (Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 233-235)

δ . Ἡ μανία τῶν Τούρκων κατά τῶν Πατριαρχῶν καί γενικῶς τῶν Ἱεραρχῶν καί Κληρικῶν

«Ἡ κατὰ τῶν Πατριαρχῶν μανία τῶν Τούρκων εἶναι παλαιά. Αὐτὸς ὁ πρῶτος Κατακτητὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μωάμεθ ὁ Β', ὅστις ἐπὶ τοῦ Ἀ μετὰ τὴν ἄλωσιν Πατριάρχου, τοῦ ἀοιδίμου Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου (Πατριάρχην τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων ὠνόμασεν αὐτὸς ἑαυτὸν οὗτος ὁ ἀοίδιμος, ἐκφράζων κατανυκτικώτατα τὴν κατάστασιν τῆς ἤδη δουλωθείσης

Ἐκκλησίας πρὸς τὸν παράνομον Σουλτάνον, εἰς τὴν ἐφ' ἑξῆς ἐπιγραφὴν ἐνὸς τινος τῶν αὐτοῦ πονημάτων Γενναδίου μοναχοῦ, Πατριάρχου τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων, περὶ τῆς μόνης ὁδοῦ πρὸς τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἐξεδόθη δὲ τῷ Σουλτάνῳ αἰτήσαντι μετὰ τὰς ἐνώπιον αὐτοῦ διαλέξεις, ἐν τῷ Πατριαρχείῳ τότε γεγενημένας, ἐρμηνεύθη δὲ Ἀραβικῶς (βλ. Ἀλλάτ. σελ. 403), αὐτός, λέγω, Μωάμεθ ὁ Β', ὅστις ἐχάρισε διὰ χατίου, μεταξὺ τῶν ἄλλων προνομίων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὸ ἄθικτον τῆς ζωῆς τοῦ Πατριάρχου, αὐτὸς οὗτος ὁ τύραννος τὸν Δ' μετὰ τὴν ἄλυσιν Πατριάρχην Ἰωάσαφ ἐκρήμνισε βιαίως ἀπὸ τοῦ Ἀριερατικοῦ θρόνου τῷ 1469, ἀφ' οὗ τὸν κατήσχυνε δημοσίως, κόψας τὴν πολιὰν αὐτοῦ γενειάδα, διότι δὲν ἐνέδωκεν εἰς παράνομον συνοικέσιον. Ὁ δὲ Δ. Μουράτης κατὰ τὸ 1638, ἔπνιξε τὸν ἤδη πεντάκις πατριαρχεύσαντα σοφὸν Κύριλλον τὸν Λούκαριν ἐξορίσας εἰς τὴν Λαιμοκοπίαν τοῦ Καταστένου (ὅπου σταγγαλίζονται συνήθως οἱ κακουργότατοι τῶν Γενιτσάρων). Ἐπνιξε δὲ μετ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ τὸν διάδοχον καὶ συνώνυμον τοῦ Λουκάρεως, Κύριλλον τὸν ἐκ Βερροίας, ἐξορίσας εἰς Χαλκηδόνα. Κατὰ δὲ τὸ 1650, ὁ Δ' Μωάμεθ κατεπόντησε τὸν Πατριάρχην Παρθένιον, τὸν Ὁξύν (κεσκίνην ὑπὸ τῶν Βαρβάρων καλούμενον), εὐθύς ἀφ' οὗ τὸν ἔμβασεν εἰς πλοiάριον, ἐπὶ προφάσει τάχα νὰ τὸν ἐξορίσῃ (1651, μαΐου 27). Μετὰ δὲ σχεδὸν ἕξ ἔτη (τῷ 1657, Ἀπριλίου 16), ὁ αὐτὸς Μωάμεθ ἐκρέμασεν εἰς τὸ Παρμάκ-καπὶ (Κιγκλιδωτὴν πύλην ἢ Καγκελλόθυρον) τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν ἀπὸ Χίου πατριαρχεύοντα ἀοίδιμον Παρθένιον, συκοφαντηθέντα ὑπὸ τοῦ τότε Χάνη τῆς Ταταρίας, ὡς φρονοῦντα τὰ τῶν Ῥώσων. Τὸν ἐκρέμασε δὲ τῷ Σαββάτῳ τοῦ Λαζάρου καὶ τὸ λείψανον αὐτοῦ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν. Ὅθεν ἀνευρόντες αὐτὸ χριστιανοὶ καὶ περιστείλαντες, ἔθαψαν εἰς τὴν νῆσον Πρώτην. Μετὰ δύο δὲ χρόνους τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐκρέμασεν εἰς Προῦσσαν τὸν ἀμέσως μετὰ τὸν

ρήθέντα Παρθένιον ἀπὸ Γάνου καὶ Χώρας ἐπὶ ὀλίγας ἡμέρας Πατριαρχεύσαντα Γαβριήλ, ὅστις, ἐκπεσὼν τῆς Πατριαρχείας, ἐποίμαινε τὴν Προϋσσαν ἐξαρχικῶς. Ἐκρεμάσθη δὲ οὗτος ὁ Πατριάρχης συκοφαντηθεὶς, ὅτι ἐβάπτισε Τοῦρκον (Οὗτος ὁ Γαβριήλ δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς ἄλλον Γαβριήλ, Ἀρχιεπίσκοπον Σερβίας, ὅστις ἐκρεμάσθη καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Σουλτάνου εἰς τὴν αὐτὴν Προϋσσαν, ὀλίγας ὕστερον ἡμέρας μετὰ τὸν Πατριάρχην, συκοφαντηθεὶς ὡς κατάσκοπος τῆς Ῥωσσίας). Ἀλλ' ὁ σημερινὸς ὁμώνυμος καὶ θηριωδέστερος τοῦ τότε Μωάμεθ τύραννος Μουχμούτ Β' ἔκλεξε τὴν Ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως, νὰ κρεμάσῃ τὸν ἀοίδιμον Γρηγόριον. Τὴν δὲ τοῦ ἀπὸ Λαρίσης πατριαρχεύσαντος (1769) Μελετίου στρέβλωσιν, καὶ αἵτινες ἄλλαι πρὸς ἄλλους πατριάρχας ἐγένοντο βάσανοι καὶ ὕβρεις καὶ ἀτιμώσεις, ταῦτα παρασιωπῶ. Τοιουτοτρόπως διεφύλαξεν ἡ Τουρκικὴ τυραννία τὰς συνθήκας καὶ τὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὸ ἄθικτον τῆς ζωῆς τοῦ Πατριάρχου! Παρομοίως διεφύλαξε καὶ τὰ προνόμια χωρῶν τινων τῆς Πελοποννήσου, καὶ τῆς Κύπρου, καὶ τινων ἐτέρων νήσων, «καὶ τῆς Μολδαβίας δὲ καὶ τῆς Οὐγγροβλαχίας, καὶ ἄλλων κατὰ συνθήκας βιαίας παραδοθέντων τόπων εἰς τὸν καιρὸν τῆς πικρᾶς ἡμῶν ἀλώσεως» (Ἐνθ. ἄνωτ. 247-248)

έ . Ἡ ἀμάθεια τῶν Τούρκων

«Τῶν Τούρκων ἡ μεγίστη σπουδὴ γίνεται εἰς τὸ Κοράνιον, καὶ τὰ Νομικὰ αὐτῶν, καὶ εἰς τὴν Περσικὴν καὶ Ἀραβικὴν γλῶσσαν. Ἐὰν ἔχωσι τινὰς ἐπιστήμας μεταφρασμένας ὑπὸ τῶν παλαιῶν Ἀράβων καὶ Περσῶν, ταύτας νομίζουσι περιττὰς καὶ ἐπιβλαβεῖς οἱ γνήσιοι φύλακες τοῦ Μωαμεθανισμοῦ. Ἀλλὰ καὶ οἱ εἰς τὴν Κορανικὴν σοφίαν ἐξ αὐτῶν πεπαιδευμένοι εἶναι ὀλιγώτατοι. Εἰς τὴν βασιλεύουσαν Κωνσταντινούπολιν μετροῦνται ἐπὶ τῶν

δακτύλων. Εἰς δὲ τὴν λαλουμένην αὐτῶν γλῶσσαν δὲν ἔχουσι πρὸς χρῆσιν κοινὴν κανὲν σχεδὸν βιβλίον ἠθικὸν ἢ φιλοσοφικόν, εἰ μὴ μύθων πλησμονήν, καὶ αἱματώδεις ἱστορίας. Τὴν δὲ τυπογραφίαν νομίζουσι δογματικῶς ἀμάρτημα ἀσυγχώρητον. Καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα ὁ Β, Σελίμης ἐδυσφημίσθη καὶ ἐξεθρονίσθη, ὡς νόθος καὶ ἔκφυλος Μουσουλμᾶνος, διότι ἐφάνη φίλος τῆς τυπογραφίας καὶ τῶν μαθήσεων, καὶ τῆς τακτικῆς. Ἄς ἔλθωσι τώρα φιλόφρονες τινες πολιτικοί, οἵτινες ἐγνωμοδότησαν, ὅτι δύνανται οἱ Τοῦρκοι νὰ παιδευθῶσι καὶ νὰ ἡμερωθῶσι (μόνον νὰ μὴ ἀνασταθῇ ἡ Ἑλλάς!), ἄς ἔλθωσι λέγω νὰ μᾶς ἀποδείξωσι, πῶς τοῦτο τὸ ἔθνος, ἐν ὧς ἔχει τοιαύτην θρησκείαν, καὶ τοιαύτην ἠθικὴν καὶ νομικὴν καὶ πολιτικὴν, δύναται ποτε νὰ πολιτισθῇ καὶ νὰ ἀνθρωπεύσῃ! Ἀλλὰ τοιοῦτοι παραδοξολόγοι ῥᾶστα καὶ τάχιστα συγκλῶθουσι (συνυφαίνουσι) τὰ ἀσύγκλωστα. Φωτίζουν τοὺς Τούρκους, φιλοσοφίζουν τὸν Σουλτάνον, ἱεροποιοῦσι τὸν Μουφτῆν, μεταμορφώνουσιν εἰς Ἀκαδημίας τοὺς Μενδρεσέδες, ἐκδίδουσιν, ἂν θέλῃς, καὶ συμφωνίαν τοῦ Κορανίου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου • μόνον ὁ Σουλτάνος νὰ βασιλεύῃ ! Ταλαίπωροι Ἕλληνες ! τίς ἤλπιζεν, ὅτι μαθηταί τινες τῆς προγονικῆς σας σοφίας ἔμελλον νὰ ἀποβῶσι τόσον σοφοί, ὥστε νὰ τερατολογῶσι κατὰ τῶν κεφαλῶν σας;» (Ἐνθ. ἀνωτ. σ. 251)

στ΄ . Οἱ εἰς ἀντίποινα σφαγές τῶν ἀθώων

«Μνημονεύσας τῶν ἐνδόξων τούτων ἀριστέων τὰς μάχας, ἐνθυμήθην καὶ τὰς δι' αὐτάς παρὰ τῶν Τούρκων συγχρόνως γενομένας ὠμότητας κατὰ τῶν Γραικῶν. Οἱ βάρβαροι Μουσουλμάνοι ἀντὶ νὰ ἀπαντῶσι γενναίως τοὺς πολεμίους ἔσφαζον ὡς ἐκείνων ὁμοπίστους τοὺς ἰδίους ἑαυτῶν ὑπηκόους. Ὅτε ἐπολέμει ὁ κλεινότατος Εὐγένιος τὸ Βελιγράδιον, ἐσφάγησαν εἰς τὴν Θράκην καὶ Βουλγαρίαν ὑπὲρ τὰς δέκα χιλιάδας χριστιανῶν. Ὅτε κατέκαυσε

«Ὡς καὶ αὐταὶ αἱ κατὰ τὴν πρώτην ἔντευξιν γινόμεναι παρὰ τῶν Τούρκων τιμαὶ πρὸς τοὺς Πρέσβεις τῶν χριστιανικῶν αὐλῶν, εἶναι καταφρονητικά. Εἰσάγεται ὁ Πρέσβυς εἰς τὸν Σουλτάνον, καθήμενον εἰς τόπον λεγόμενον (Γαλεμπέ - Ντιβάν) Νίκης ἢ θριάμβου ἀκροατήριον. ὥστε νὰ παρασταθῇ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Πρέσβεως ὁ Μονάρχης αὐτοῦ τεθριαμβευμένος καὶ κατειργασμένος ἐνώπιον τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους. Οἱ εἰσάγοντες τὸν Πρέσβυν δορυφόροι τοῦ Σουλτάνου κρατοῦντες αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὤμων, κλίνουσι πολλάκις βιαίως τὸν αὐχένα του, ὥστε νὰ φανῇ, ὅτι προσκυνεῖ τὸν μέγαν Βασιλέα- τὸν ἐνδύουσι δὲ πρότερον ἐπίβλημα (καφτάν) λόγῳ μὲν χάριν τιμῆς, ἔργῳ δέ, νὰ σκεπάσῃ τὰ αἰσχροὶα τῆς ἀσεβείας ῥάκη (ὡς καλοῦσι τὰ φραγγικὰ φορέματα), μὴ φανῶσιν ἔμπροσθεν τῆς ἱερᾶς Σκιᾶς τοῦ Θεοῦ, ὅθεν καὶ τὸ χαριζόμενον ἐπανωφόριον καλοῦσι, Σκέπασμα ἐλέους πρὸς τὸν τετραχηλισμένον ῥακενδύτην. Παρατίθεται καὶ τράπεζα λιτὴ πρὸς πάντα πρέσβυν χριστιανόν, εἰς μίαν ἐκ τῶν αἰθουσῶν τοῦ ἀχανεστάτου Παλατίου ἀλλὰ καὶ ἡ φιλόξενος αὕτη τράπεζα ὀνομάζεται συνήθως παρ' αὐτοῖς, «Ἐλεος εἰς τὸν πεινασμένον ψωμοζήτην. Τὰ Ῥωσικὰ ὄπλα καὶ τινες ἄλλων χριστιανικῶν Δυνάμεων νίκαι συνέστειλαν τὴν σήμερον καὶ ὠλιγόστευσαν τὰς τοιαύτας ὑβρεῖς καὶ θέλουσιν, ἴσως, παντάπασι τὰς ἐξαλείψει (συγκатаπίπτοντος καὶ τοῦ τύφου μετὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ὑβριστοῦ), ἀλλὰ τῶν περιῦβρισμένων Πρέσβεων οἱ μὲν ζῶσιν εἰσέτι, τῶν δὲ τὰ τέκνα καὶ οἱ οἰκογενεῖς διηγοῦνται τὴν παρὰ τῷ Σουλτάνῳ καλὴν τῶν ξένων καὶ λαμπρὰν ὑποδοχὴν, ὀλίγον διαφέρουσιν τῆς τοῦ Κύκλωπος πρὸς τὸν Ὀδυσσεά. Καὶ τὰ παρ' ἐκάστη Πρεσβεία, καὶ τὰ καθ' ἕκαστον τῆς Εὐρώπης πολιτικὸν Μινιστέριον ἱστορικὰ ὑπομνήματα θέλουσι διηγεῖσθαι εἰς τοὺς αἰῶνας τὴν Σουλτανικὴν φιλοξενίαν, τὴν πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους Πρέσβεις τῆς Εἰρήνης!» (Ἐνθ' ἄνωτ. 269)

ή . Οἱ σφαγές τῶν αὐστριακῶν μετὰ τήν πολιορκεία τῆς Βιέννης

«Εἴκοσιν ἡμέρας συνεχῶς ἔδερνε τὰ τεῖχη τῆς Βιέννης ὁ Α, Σουλεϊμάνης (6 Νοεμβρίου 1494 – 7 Σεπτεμβρίου 1566) καὶ τότε πέντε χιλιάδες πολῖται τῆς Βιέννης, σπεύδοντες νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τῆς πολιορκουμένης πόλεως μετὰ γυναικῶν καὶ παιδίων καὶ ἱερέων, περιέπεσον εἰς τοὺς Βαρβάρους, καὶ κατεσφάγησαν ἅπαντες ἡβηδόν (ἀπὸ τὴν ἐφηβικὴ ἡλικία). Κατέσφαξαν δὲ τότε καὶ πολλοὺς ἄλλους τῆς Αὐστρίας κατοίκους, ὑπὲρ τὰς εἴκοσι χιλιάδας, οἱ Τοῦρκοι καὶ πολὺ πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν αἰχμαλωτίσαντες ἠνδραπόδισαν, κατερημάξαντες τὴν Αὐστρίαν ἅπασαν, καὶ τὴν κάτω καὶ τὴν ἄνω. Ὁ δὲ τοῦ Δ, Μωάμεθ Βεζύρης Καρὰ - Μουσταφᾶς πολιορκήσας τὸ δεύτερον τὴν Βιέννην δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα, ἐπροχώρησε νὰ στήσῃ καὶ τὴν μηνοειδῆ σελήνην εἰς ἓν τῶν ὑψηλοτέρων παρὰ τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ἐκκλησιαστικῶν κωδωνοστασίων. Κατὰ τὴν πολιορκίαν ταύτην ἀπέδωκε χάριν ἀείμνηστον καὶ κάλλιστα ξένια πρὸς τὸν ἀείποτε περὶ τοὺς ἐπιδημοῦντας Ἑλλήνας φιλόξενον Βιέννην εἰς τις τῶν Ἑλλήνων, τὸν ὁποῖον οἱ ἀλλόγλωσσοι καλοῦσι Kolschutski, παραπλάσαντες Οὐγγρικώτερον, ἴσως, τὸ Καλούτσικος ἢ Καλλούσιος (καλός, κάλλος), ἢ ἄλλο ὁμοιόφωνον κύριον Ἡ ἐπίθετον ὄνομα Ἑλληνικόν. Εἰς ἐκεῖνον τὸν φοβερὸν ἀποκλεισμὸν μόνος οὗτος ὁ ἀτρόμητος καὶ ἀοίδιμος Ἕλλην ἐτόλμησε νὰ ἐξέλθῃ διακολυμβήσας τὸν Δουνάβιον καὶ διαδραμῶν, ὡς πτηνός, διὰ μέσου τοῦ μεγάλου στρατοπέδου τῶν Τούρκων ἔφερε τὴν ἀγγελίαν τοῦ ἐσχάτου κινδύνου τῆς πόλεως πρὸς τὸν Δοῦκα τῆς Λοθριγγίας (Λορραίνης) Κάρολον, ὅστις, ὁμοῦ καὶ Σοβιεύσκης ὁ περιφημώτατος Πολωνῶν βασιλεὺς, ὁξέως βοηθήσαντες, καὶ ἐξαίφνης ἐπιπεσόντες συνέτριψαν καὶ διεσκόρπισαν τὸν πολὺν στρατὸν τῶν Ἀγαρηνῶν,

εὐκλεεστάτην νικήσαντες νίκην, τῆς ὁποίας καλὰ δείγματα καὶ λάφυρα σώζει ἔτι καὶ νῦν, καὶ πρὸς τοὺς περιηγητὰς ἐπιδείκνυται ἡ τρισευδαίμων καὶ μουσοτρόφος Βιέννη. Δεικνύει δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Καρὰ - Μουσταφᾶ τὸ κρανίον μετὰ τοῦ χιτῶνος, τὸ ὁποῖον ὕστερον μετέφερον οἱ Αὐστριακοὶ πρὸς ἐκδίκησιν, ἀνασκάψαντες αὐτοῦ τὸν τάφον, ὅτε ἐκυρίευσαν τὸ Βελιγράδιον (1688), ὅπου ἐτάφη ὁ ἀλιτῆριος ἐκεῖνος ἀποκεφαλισθθεὶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου Σουλτάνου διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς Βιέννης. Φαίνονται δὲ εἰσέτι καὶ τὰ χαρακώματα. τῆς πολιορκίας περὶ τὴν πόλιν, καὶ σιδηρᾶ τις ἄλυσις μεγίστη πολιορκητική, καὶ ἄλλα μνημόσυνα. Εἰς τὴν ἐκ τῆς πολιορκίας ταύτης σωτηρίαν καὶ νίκην τῆς ἐνδοξοτάτης Βιέννης ἐπαγάλλονται διὰ παντὸς καὶ οἱ Ἕλληνες διὰ τὸν Καλλούτσικον, μηδὲν ἐξετάζοντες ἂν καὶ ἡ Βιέννη ἐνθυμεῖται τὸν Καλλούτσικον μετὰ τοῦ Καρὰ - Μουσταφᾶ καὶ τοῦ Σουλεϊμάνου, τῶν ὁποίων οἱ διάδοχοι κάμνουσι τὴν σήμερον εἰς τοῦ Καλλουτσίκου τὴν πατρίδα, ὅ, τι ἔκαμον οἱ προπάτορες αὐτῶν, ὅ,τι καὶ αὐτοὶ ἤθελον κάμει πάλιν εἰς τὴν Αὐστροίαν, ἂν ἠδύναντο νὰ εἰσβάλῃσι καὶ οὗτοι, καθὼς ἐκεῖνοι» (Ἐνθ' ἄνωτ. 264-265)

Θ . Οἱ ἀνυπότακτοι Ἕλληνες

«Θαυμαστὸν πρᾶγμα! Ὅλα τὰ ἔθνη γνωρίζουσι, καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι ὁμολογοῦσιν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐξ ἀρχῆς τῆς αἰχμαλωσίας δὲν ὑπετάχθησαν ὁλοκλήρως εἰς τὸν Σουλτάνον. Οἱ Μανιάται καὶ οἱ Σουλιῶται, καὶ οἱ Σφακιανοί, καὶ οἱ Χειμαρριῶται ἐζοῦσαν ἀνεξάρτητοι καὶ αὐτόνομοι. Ἄν ἐπλήρουν κάποτε ὀλίγον φόρον εἰς τὴν Πόρταν, τὸν ἐπρόσφερον ἐπάνω εἰς τὴν μύτην τοῦ κοπτεροῦ σπαθίου των. Εἰς τὴν Πελοπόννησον, Ἀττικὴν, Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν, Αἰτωλίαν, Ἀκαρνανίαν, Ἡπειρον, κ.τ.λ. φύλακες τῶν στενῶν (Δερβενίων) ἦσαν πάντοτε ὀπλοφόροι Ἕλληνες (ἄρματωλοί), διοριζόμενοι ἐξ

ἀνάγκης ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου, διὰ τῶν κατὰ τόπους ἡγεμόνων, οἵτινες ἤκουον τὰ ὀνόματά των μετὰ φόβου καὶ θαυμασμοῦ. Λαζάδες, Ζήτριοι, Τσαράδες, Ταβάκαι, Ζοχεῖλαι, Ζαχαριάδαι, Κολοκοτρόναι, Καραῖσκοι, Καραῖσκάκαι, Πετιμεζαῖοι, Γιανναῖοι, Κοντογιανναῖοι, Κοντοστέριοι, Κλανοθύραι, Βλαχάβαι, Βασδέκαι, Στουρνάριδες, Μανζάριδες, Κίτσοι, Βουκοβάλοι, Τάσσοι, Τόσκαι, Μακροπούλιοι, Μακρυθανάσιοι, Τσοβάροι, Καραλίδες, Ἀνδροῦτσοι, Κατσαντωνναῖοι, Λεπινῶται, Λάμπροι, παπᾶ Εὐθύμιοι κ.τ.λ. κ.τ.λ. Ὅλοι, ἐν ἐνὶ λόγῳ, οἱ Καπιτάνιοι τοῦ Ὀλύμπου, τῶν Ἀγράφων, τῶν Χασίων, τοῦ Πηλίου, τοῦ Κισσάβου, τοῦ Μετσόβου, τῶν Γρεβενῶν, τῆς Λειβαδίας, τῆς Ἄρτης, τῆς Σπάρτης, τῆς Ἀρκαδίας, καὶ ἄλλων πολλῶν τῆς Ἑλλάδος χωρῶν ἦσαν, οἱ πλεῖστοι, οἰκογένειαι παλαιαί, αἱ ὅποσαι δὲν ἐπλήρῳσαν χαράτσι οὐδέποτε, γενναῖοι στρατηλάται, οἵτινες ἐπολέμησαν καὶ ἐνίκησαν πολλάκις τοὺς Τούρκους διὰ τῶν ὅπλων. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ δεδουλωμένοι Γραικοὶ κατὰ διαφόρους καιροὺς ἔκαμαν, ἂν καὶ δυστυχεῖς, ἀλλ' ὅμως ἔκαμάν τινας ἀποπείρας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Πρὸ δύο σχεδὸν αἰώνων ὁ Ἀρχιερεὺς Διονύσιος εἰς τὴν Λάρισσαν καὶ τὴν Ἥπειρον, μετὰ ταῦτα ὁ παπᾶ Εὐθύμιος εἰς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ (νὰ παρασιωπήσω τοὺς ἄλλους τόπους) αὕτη ἡ πολυπαθὴς Πελοπόννησος δὲν ἐκινήθησαν ὁμοθυμαδὸν κατὰ τοῦ Τυράννου; Δὲν ἀντηχοῦσαν πρὸ χρόνων εἰς ὅλα τὰ δάση καὶ τὰς κώμας καὶ τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος παλαιὰ ἐνθουσιαστικὰ τραγούδια, τὰ ὅποια ἀντέγραφον θαυμάζοντες οἱ σοφοὶ Περιηγηταί, καὶ μάλιστα οἱ Ἄγγλοι; Διψοῦν οἱ κάμποι γιὰ νερὸ (ἔψαλλον χορεύοντα τὰ παλληκάρια ἐμπρὸς εἰς τὸν βάρβαρον ἀ γ ᾱ ν τοῦ χωρίου, καπνίζοντα τὴν πίπα αὐτοῦ).

Διψοῦν οἱ κάμποι γιὰ νερό, καὶ τὰ βουνὰ γιὰ χιόνι

Διψᾷ καὶ ὁ μαῦρος Ζαχαριᾶς γιὰ Τούρκικα κεφάλια.

Δέν ἄφιναν ἐξ ἀρχῆς πολλοὶ νέοι τὰς πατρικὰς αὐτῶν ἐστίας, καὶ ἔτρεχον
κατόπιν τῶν Καπιτανίων, ἀδράσσοντες τὰ ὄπλα καὶ τραγουδοῦντες μετὰ

ψυχῆς μαινομένης καὶ ὀνειροπολούσης τὴν ἐλευθέρωσιν;

Σηκόνομαι πολὺ ταχὺ μαῦρος ἀπὸ τὸν ὕπνον:

Πέρνω νερὸ καὶ νίβομαι, νερὸ νὰ ξενυστάξω.

Ἀκούω τὰ πεύκια πῶς βροντοῦν καὶ ταῖς ὀξυαῖς καὶ τρίζουν

Τὶ εἶν' ὁ βρόντος ὁ πολὺς; ὁ βρόντος ὁ μεγάλος;

Οἱ Πετμεζαῖοι ἀπερνοῦν, καὶ πᾶν νὰ πολεμήσουν,

Καὶ πᾶν νὰ πολεμήσουνε τὸν σκύλλον τὸν Μουσάγαν.

Κάθε δενδρὶ καὶ φλάμπουρο, πέτρα καὶ παλληκάρι. κ.τ.λ.

Καὶ Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίσσαβος, τὰ δυὸ βουνά, μαλλόνουν'

Τῶνα καυχᾶται στὰ σπαθιά, καὶ τ' ἄλλο στὰ τουφέκια,

Γυρίζ' ὁ γερόλυμπος, καὶ λέγει τοῦ Κισσάβου.

Ἄ! κάθου χάμω Κίσσαβε Κονιαροπατημένε !

Ἐγώ μαι γερόλυμπος στὸν κόσμον ξακουσμένος.

Ὁ, πῶχον τριανταδυὸ κορφαῖς, καὶ τρεῖς χιλιάδες βρύσεις

Πᾶσα κορφή καὶ φλάμπουρον, κλαδὶ καὶ Καπιτάνιος. κ.λ.π "

Δέν ἔψαλλον κοινῶς πολλοὺς ἐλέγους εἰς τοὺς ἐν μάχαις πεσόντας ἢ
δολοφονηθέντας Ἑλληνας: Δέν ψάλλουσιν ἀπὸ τοσούτων αἰώνων οἱ Ἕλληνες
δημοσίως καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν δεήσεις πρὸς τὸν Σωτῆρα τοῦ παντός,
ἐξαιτούμενοι νίκας τοῖς εὐσεβέσι κατὰ βαρβάρων, καὶ τοῦ Ἰσмаηλίτου λαοῦ
τὴν ἡτταν καὶ καθυπόταξιν καὶ τὴν θραῦσιν τοῦ φρυάγματος τῶν ἐκ τῆς Ἄγαρ
(Σεπτεμβρίου ἰδ' , Νοεμβρίου ἡ , Αὐγούστου κθ, ὦδ. θ), καί,
διασκορπισθῆναι παρὰ τὸν Ἄδην τὰ ὅστ' αὖ τῶν δυσσεβῶν καὶ ἀπίστων
Ἀγαρηνῶν; (Ἐσπερινός τῆς α' Σεπτεμβρίου). Δέν ἔγειναν πρὸ εἴκοσιν ἤδη
ἐνιαυτῶν ἀοίδιμα θύματα τοῦ ζήλου τῆς ἐλευθερίας οἱ περὶ τὸν Ῥήγαν τὸν

Θετταλόν: Ἡ πρὸ πεντήκοντα σχεδὸν ἐνιαυτῶν ὅλου τοῦ ἔθνους πυρώδης ὁρμὴ πρὸς πολλαπλασιασμὸν καὶ τελειοποίησιν τῆς Ναυτικῆς, τῶν Σχολείων, τῆς Ἐμπορίας, δὲν ἐκήρυττε μυρίοις στόμασι τὴν ἐν ταῖς τῶν Ἑλλήνων ψυχαῖς διενεργουμένην ἀνάστασιν τῆς Ἑλλάδος; Δὲν ἔλαβε τὴν καλωσύνην πρὸ δεκαοκτῶ ἤδη ἐνιαυτῶν πολιτικός τις ἀνωνόμαστος Εὐρωπαῖος νὰ ζωγραφήσῃ πρὸς τὸν τότε Σουλτὰν - Σελίμην ὡς ἐπικίνδυνον τὸν τοιοῦτον Ἑλληνικὸν ἐνθουσιασμόν; Δὲν ἐξέδωκαν καὶ διὰ τοῦ τύπου καὶ Τουρκιστὶ τὰς τοιαύτας παρατηρήσεις περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, εἰδοποιοῦντες τοὺς Τούρκους πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο: ὅτι οἱ Ῥαγιάδες αὐτῶν ὀνομάζουσιν ὡς καὶ τὰ καράβια τῶν Λεωνίδας, καὶ Θεμιστοκλεῖς, σκοπὸν ἔχοντες τὴν ἀποστασίαν;" Τὶ ἄλλο ἐσήμαινεν ἡ τοιαύτη προδοσία τῶν φιланθρώπων τούτων πολιτικῶν, εἰμὴ, ὅτι ἔβλεπον φανερώς τὴν σπουδὴν τῶν Ἑλλήνων πρὸς συντριβὴν τοῦ ζυγοῦ τῆς αἰχμαλωσίας, τὸν ὁποῖον αὐτοὶ οἱ καλοὶ ἄνθρωποι ἐσπούδαζον ἀπ' ἄλλου μέρους, διὰ τοὺς ἰδιωφελεῖς αὐτῶν σκοποὺς, νὰ βαρύνωσιν ἐπὶ πλεόν; καὶ ἤθελον βεβαίως καταπράξῃ τὴν ὀλεθρίαν αὐτῶν σκευωρίαν, ἂν δὲν ἐτύφλωνε τοὺς Τούρκους ἡ κηδεμὼν τῆς Ἑλλάδος πρόνοια! Ὅλαι τέλος αἱ χριστιανικαὶ τῆς Εὐρώπης Δυνάμεις εἰς τοὺς κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμους δὲν παρεδείκνυον πάντοτε μακρόθεν πρὸς τοὺς Ἕλληνας τὴν καλὴν τῆς ἐλευθερίας εἰκόνα, γνωρίζουσαι καὶ ὁμολογοῦσαι τὸ παλαιὸν καὶ ἀμάραντον αὐτῶν μῖσος τὸ κατὰ τοῦ Τυράννου; Ἀλλ' ὅμως, μετὰ τοιαύτας καὶ τοσαύτας ἀποδείξεις εὐρέθησαν ἄνθρωποι πολιτικοὶ νὰ συγχέωσι τὴν πρὸ τριῶν ἑκατονταετηρίδων ὠδινομένην δικαίαν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ Τυράννου αὐτῶν ἐπανάστασιν μετὰ τῶν χθὲς καὶ πρῶην συσταθεισῶν μιαρῶν φατριῶν ἀνθρώπων ὀχλοκρατικῶν, καὶ στασιαστῶν ἐξωλεσμάτων, ἀποστατούντων κατὰ τῶν νομίμων Ἀρχῶν καὶ Βασιλειῶν. Ἄ! τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; ἢ τίς μερίς πιστῶ μετὰ ἀπίστου; Μή, νὰ ζῆς, καλὲ

ἄνθρωπε, μὴ ὀνομάζῃς τοὺς Ἑλληνας Ἰακωβίνους καὶ Καρβονάρους, βάρβαρα καὶ ἄγνωστα εἰς τὰς ἀδιαφθόρους αὐτῶν ψυχὰς καὶ πρόσωπα καὶ ὀνόματα. Ὀνόμαζε δὲ τούτους μᾶλλον Παλαιολογίτας καὶ Καστριώτας, ἂν δὲν θέλῃς νὰ τοὺς ὀνομάσῃς τὰ ὀνόματα τῶν ἔτι παλαιότερων αὐτῶν Προγόνων. Ὀνόμαζε αὐτοὺς Πατριώτας Χριστιανούς, ἀποστάτας τῆς ἀνομίας καὶ ἀσεβείας, οἵτινες ἐπιζητοῦσι τὴν τῆς ἑαυτῶν Πατρίδος εἰρήνην καὶ εὐτυχίαν ὑπὸ νόμους εὐσεβοῦς καὶ ὁμοφύλου Διοικήσεως» (Ἐνθ' ἄνωτ. 272-274)

ί . Ὁ ψόγος τῶν ἀγωνιστῶν ἀπὸ τοὺς μισέλληνες

«Ἐνὸς τινος τῶν χριστιανῶν τούτων Βασιλείων ὑπῆκοοι καὶ κάτοικοι ἰθαγενεῖς εἶναι καὶ οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες ψευδοθεολόγοι, οἵτινες ἐτόλμησαν νὰ παραστήσωσιν εἰς τοὺς Ἑλληνας ὡς ἀντίθεον τὸν ἱερὸν αὐτῶν ἄγωνα παρεξηγοῦντες τόσον ἀναιδῶς, καὶ ἱεροσυλοῦντες τὰ θεῖα ῥητά, Τοὺς Ἑλληνας, πρὸς τύραννον ἀντίχριστον πολεμοῦντας, ἔψεξαν ὡς παραβάτας τῶν ἐντολῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, τίνες; ἄνθρωποι, οἵτινες ἴσως μὲν καὶ αὐτοί, ἀλλ' ὅμως ἐξάπαντος οἱ συγγενεῖς αὐτῶν καὶ ὅλον αὐτῶν τὸ χριστιανικὸν ἔθνος μεθ' ὅλων σχεδὸν τῶν κατὰ καιροὺς χριστιανῶν αὐτοῦ βασιλέων ἐπολέμησαν τοσάκις τοσούτους πολέμους (καὶ τίς οἶδε πόσους ἀκόμη μέλλουσιν); ἐναντίον ἄλλων τοσούτων Βασιλέων καὶ ἐθνῶν, καὶ τούτων ὄχι ἀσεβῶν καὶ ἀπίστων, ἀλλὰ χριστιανῶν καὶ πανηγυρίζουσι δὲ κατ' ἔτος ἀείποτε τὰς νίκας αὐτῶν, δοξάζοντες ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τὸν θεὸν τῶν Δυνάμεων ! Πότερον, ἄραγε αὐτοὶ οὗτοι οἱ καλοὶ ψυχοσῶσται ἦσαν τόσον ἀναίσθητοι, ὥστε νὰ μὴ βλέπωσιν, ὅτι ψέγοντες τοὺς Ἑλληνας, ἐκφέρουσιν αὐτοὶ καθ' ἑαυτῶν πικρότερον τὸν ψόγον καὶ βαρυτέραν τὴν καταδίκην; ἢ τοὺς Ἑλληνας ὑπέλαβον τόσον ἀναισθήτους μὲν καὶ ἀμαθεῖς τῶν μεταξὺ

χριστιανῶν Εὐρωπαίων τοσάκις γενομένων πολέμων, καὶ ξενικῶν καὶ ἐμφυλίων, καὶ δικαίων καὶ ἀδίκων, καὶ βεβήλων καὶ ἱερῶν ἀμαθεῖς δὲ παντάπασι καὶ τῶν πατρῶων διδαγμάτων τῆς εὐσεβείας, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἔπαθον τοσαῦτα δεινά, στολίζοντες καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν αἰχμαλωσίαν διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ αὐτῶν αἵματος τὴν πορφύραν τῆς τῶν Μαρτύρων Ἐκκλησίας καὶ παναμώμου Νύμφης τοῦ Χριστοῦ; Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες καὶ πρότερον ὑπὲρ αὐτῆς πάσχοντες, καὶ νῦν ὑπὲρ αὐτῆς πολεμοῦντες, καὶ ἀείποτε διαπρατοῦντες τὰ θεῖα δόγματα καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτῆς ἀποκρίνονται πρὸς ἕκαστον τούτων τῶν ἀνιεροδιδασκάλων, ὅ,τι εἶπον οἱ πολεμούμενοι Ἰσραηλῖται πρὸς τὸν δυσσεβῆ Ῥαψάκην, ὅστις τοὺς ἐσυμβούλευεν, ἐν ὀνόματι Θεοῦ, νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸν Δυνάστην τῶν Ἀσσυρίων. Λάλησον δὴ πρὸς τοὺς παῖδας σου Συριστί, ὅτι ἀκούομεν ἡμεῖς, καὶ οὐ λαλήσεις πρὸς ἡμᾶς Ἰουδαϊστί. Λάλησον, ὦ νέε Ῥαψάκη, πρὸς τοὺς Ἕλληνας Συριστί, ὡς ἀληθινὸς Ἀσσύριος, φιλότουρκος καὶ μισόχριστος. Ἐκφρασον εἰς τὴν συνήθη σου φράσιν τὴν καλὴν τῆς πολιτικῆς σου βουλήν, ἣτις εἶναι, νὰ δουλεύωσιν οἱ Ἕλληνες αἰωνίως εἰς τοὺς Τούρκους. Ταύτην σου τὴν γλῶσσαν καλῶς ἡμεῖς ἀκούομεν καὶ κατανοοῦμεν τοὺς σκοπούς. Ἀπὸ δὲ τοῦ Εὐαγγελίου μὴ λαλῆς πρὸς ἡμᾶς. Τίς κοινωνία ψεύδους πρὸς ἀλήθειαν; καὶ τί πρέπει εἰς τὸ στόμα σου τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, τὰ ὅποια τόσον ἀσεβῶς καταφρονεῖς, μεταχειριζόμενος ὡς παγίδας, νὰ ὑποσκελίσῃς ὁμοπίστους σου χριστιανούς, καὶ πάλιν νὰ τοὺς παραδώσῃς εἰς τὸν τύραννον, οὗτινος τὸ κλονούμενον κράτος σπουδάζεις, νὰ στηρίξῃς διὰ τοὺς ἰδιωφελεῖς σου σκοπούς; Λάλησον πρὸς τοὺς Ἕλληνας τοὺς ὑστέρους, τοὺς ἀληθινούς τοῦ Ῥαψάκη λόγους ἐκείνους : Ποῦ ἐστὶν ὁ θεὸς ὑμῶν, ὃς ῥύσεται ὑμᾶς ἐκ τῆς χειρὸς Σουλτάνου; Ταῦτα σὺ φρονεῖς, ταῦτα λέγε, καὶ βλασφήμει καὶ φοβέριζε τοὺς Ἕλληνας, καὶ πρόσμενε τὴν ἀπόκρισιν ἐκείθεν,

ὄθεν τὴν ἔλαβε καὶ ὁ Ῥαψάκης καὶ ὁ τότε Σουλτάνος ἐκείνου» (Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 277-278).

Ἐπίλογος

Τὸν αὐθεντικό ὀρισμό τοῦ '21 τὸν δίνει ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Στίς 8 Ὀκτωβρίου 1838 στὴν περίφημη ὁμιλία του στὴν Πνύκα, πρὸς τοὺς νέους τοῦ πρώτου Γυμνασίου τῆς Ἀθήνας, λέει: «Ὅταν ἀποφασίσαμε νὰ κάνουμε τὴν Ἐπανάσταση, δέν ἐσυλλογισθήκαμε οὔτε πόσοι εἴμεθα, οὔτε πῶς δέν ἔχουμε ἄρματα, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐβαστοῦσαν τὰ κάστρα καὶ τὰς πόλεις, οὔτε κανένας φρόνιμος μᾶς εἶπε “ποῦ πάτε ἐδῶ νὰ πολεμήσετε μέ σιτοκάραβα, βατσέλια”, ἀλλὰ ὡς μιά βροχή ἔπεσε σέ ὅλους μας ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐλευθερίας. Καὶ ὅλοι καὶ ὁ κληρὸς μας καὶ οἱ προεστοὶ καὶ οἱ καπεταναῖοι καὶ οἱ πεπαιδευμένοι καὶ οἱ ἔμποροι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὅλοι ἐσυμφωνήσαμε εἰς αὐτόν τό σκοπὸ καὶ ἐκάμαμεν τὴν Ἐπανάσταση. Εἰς τὸν πρώτο χρόνο τῆς Ἐπαναστάσεως εἴχαμε μιά μεγάλη ὁμόνοια καὶ ὅλοι ἐτρέχαμε σύμφωνοι. Ὁ ἓνας ἐπῆγε στὸν πόλεμο, ὁ ἀδερφός του ἔφερε ξύλα, ἡ γυναίκα του ἐζύμωνε, τὸ παιδί του ἐκουβαλοῦσε ψωμί καὶ μπαρουτόβολα εἰς τὸ στρατόπεδον. Καὶ ἂν αὕτῃ ἡ ὁμόνοια ἐβάσταγε ἀκόμη δύο χρόνους θάεἴχαμε κυριεύσει καὶ τὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Μακεδονία καὶ ἴσως ἐφτάναμε ἕως τὴν Κωνσταντινούπολη. Τόσον τρομάξαμε τοὺς Τούρκους. Ὅπου ἄκουγαν Ἕλληνα ἔφευγαν χίλια μίλια μακριά. Ἐκατὸν Ἕλληνες ἔβαζαν πέντε χιλιάδες ἐμπρός κι ἓνα καράβι δικό μας μίαν ἀρμάδα»

(Θεόδωρος Κολοκοτρώνης: Ὅμιλία πρὸς τοὺς Γυμνασιόπαιδες στὴν Πνύκα ἐξεφωνήθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τῇ 8ῃ Ὀκτωβρίου 1838 καὶ ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν ἐφημερίδαν Αἰὼν τῇ 13ῃ Νοεμβρίου 1838).

Ἀναρριπίζοντας τήν ἱστορική μνήμην ὡς διεσώθη παρά ἀξιοπίστων μαρτύρων κατανοοῦμεν τόν ἀναληφθέντα ἀγῶνα τῶν ἀνηλεῶν πατέρων μας καί τό τίμημα τῆς ἐλευθερίας τῆς ὁποίας εὐχόμεθα νά ἀναδειχθοῦμε ἄξια τέκνα τῇ βοήθειᾳ τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ.

Μετὰ πατρικῶν εὐχῶν

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

† Ὁ Καισαριανῆς, Βύρωνος καί Ὑμηττοῦ Δανιήλ

